

Seděl jsem v novoroční odpůldne v kavárně. Naproti mně z počátku někdo s vyholeným vousem, jenž po očku mne ostře prohlížel. Vida pak mne po silvestrovské noci výdatně zívát a poznav dle toho dobrého, mírumilovného občana, šel svá anthropologická studia konat jinam, a seděl jsem tedy sám.

Jakési silvestrovsky žaludeční nedorozumění udržovalo mne ve zvláštním rozmaru. Ač bylo již odpůldne a člověk velmi rychle žije, dopomínal se u mne Nový rok přece ještě svého časového významu. Jsi tedy opět o jeden občanský rok starší, pravím k Sobě, rok po roku ubíhá Ti (já Sobě totiž vždycky tykám s velkým T) jako kuličky růžence skrz prsty promrzlé žebračky, a kdož ví, nejsi-li již u posledních zdrávasů. Vidíš, a praničeho jsi posud neučinil, co by za písničku stálo! Zdalipak se polepšíš? Ty jen žiješ a žiješ a jiní lidé pracují zatím na své nesmrtelnosti. Nekonečným zíváním Svým dokazuješ, že nevíš ani, kam s životem, a jiným, činnějším lidem nestačily by ani dva, ani tři životy. Tu máš na příklad německé žurnalisty pražské. Ti se dřeli posud dost, aby alespoň jednou denně lid poučili o tom, jak svět běží a jak by vlastně běžeti měl; dřenice ta jim ale více nestačila, a teď budou denně dvakrát tiskařům na zdraví škodit. Vždyť i ty Pražské noviny – bůh mi odpusť všechny hříchy! – naučily se již od mlékařek, že se smetana nejlíp zrána prodává. Přivstanou prý si teď vždy na český národ – i ty můj, vždyť je dnes Nový rok, dnes se po prvé z červánků vylouply – „Hej sklepníku!“ volám na černé, sem tam běhající šídlo.

„Poroučíte?“

„Odbíráte také Pražské noviny?“

„Náš pán abonuje všecko!“

„To je hodný pán a velmi prozřetelný, vyřídte mu mou úctu! – Čte je teď právě někdo?“

„I toto!“

„Tedy mně přineste haasovské české i německé!“

Sklepník stál jakoby zkamenělý. Znal mne posud co člověka dosti rozumného, a teď –

„Opravdu?“ – Já kývnul hlavou. Sklepník pokrčil rameny a odběhl. Jemu bylo konečně ovšem vše jedno a snad sobě vzpomněl, že je ještě tak trochu Silvestra, či snad znělo mu slovo „haasovské“ jako z krypty? Nechť se tisknou kdekoli, haasovskými byly, jsou a –

„Zde je obé, pane!“ a položil dva časopisy přede mne.

„Copak jsem nějaká fiflena, že mně dáváte módní ženské plátky?“ vzkřiknu rozzloben, jsa od dřívějšíka beztoho dopálen sklepníkovou nádějí na novoroční zlatku. V mém hlase muselo se ozvat velmi mnoho silvestrovské drsnosti, že se tak zachvěl sklepník.

„Ale prosím, vždyť jsou to, P – r – a – ž –,“ pátou písmenu nemohl poznat.

Tedy opravdu? – Věru, věru, – bože, jak jsou krásny, a na tak bílém papíru! Jaký to krásný obrázek místo titulu! Škoda, že vycházejí třistakrát za rok, kdyby vyšly jen jednou, moh by si je dát každý za rámeček! Ano, umění plete se již všudy, zasahuje do všeho! Panáci v hračkářských boudách jsou již dřevěným lidem podobnější, srdce na marcipánu jsou již méně uzená, obálky na cukrlata, jichž deset za novák, vycházejí z prvních litografických ústavů, zkrátka, umění sobě všímá již i „největší“ maličkosti, každé hlouposti.

Ne, skutečně velmi krásný titul a tak veselý! I to „ž“ vyhodilo si svoje znamínko rozpustile do výšky, že člověku napadá výkres ve Fliegende, které vysoko zakrouceným ocasem vyznačily kdys muflíka, „když je veselý“, – nebo jaké zvíře to bylo; a to „é“ tahá čárkou svou Bohemii tak laškovně za rukáv, jako by jí něco přivěsiti chtělo, a tak se přitom opravdově kaboní a rohy svoje okazuje, že by se člověk hned s ním rozesmál, se čtverákem! – Velmi pěkné písmo. Jednotlivých písmen nelze ovšem rozeznat, „s“ vypadá jako struhadlo, „n“ jako rypák předpotopního slona zavěšený na humpolácký kandelábr; to ale neškodí, z kontextu se poznají,

a u Pražských novin poznáš vždy teprve z kontextu, kam vlastně míří. –

Tvoří-li celek vlnitou čáru dle Hogartha, je zase dle Raffaela prostředek pyramidálním vrchem všeho. Postava krásné paní Bohemie dívá se tak vyzývavě do dálky, jako by se tázala: „Mohli jsme sice koupit titulní vinětu od právě zašlých Humoristických listů; není ale líp, že jsme dali udělat původní?“ Divno, že je paní Bohemia na Prager Zeitungu větší než na Pražských novinách, německá úřední vyvinutější než česká úřední! Jaký to rozdíl mezi jindy a nyní! Před léty sedala Bohemia ještě na lvu mohútném a ten měl ještě celý svůj ohon, měl ještě korunu a žezlo; později, ba až dodnes, stál tam ještě celý, ač bez bohyně Bohemie a bez žezla a měl kolem sebe palmové větve: teď už palmovou slávu odhodil, ohon schoval za písmenky a korunu smeknul, aby ho paní Bohemia v hřívě čmýrat mohla. Zdá se, že je mu čmýrání to velmi příjemné, vzdor otevřeným očím možno přec, že usnul, neboť bájky vypravují, že spí lev s očima otevřenýma, tím spíše tedy lev *haasovský*. Bolestně se ale člověka dotýká, že česká úřední Bohemia pověsila znak Prahy na hřebíček do vedlejšího „N“, kterážto písmena vždy nějakou Trantárii znamená. Německá úřední drží jej alespoň v miniatuře na klínu, zato ale nechala českého lva scvrknout se na veverku; lvíče skáče v kleci své jako na píd' dlouhý psíček, když se škrabe na kotníky svého pána. –

Celým obrazem vinou se překrásné arabesky, květiny, křoviny, větve a na nich je ovoce syté a chutné, na příklad žaludy. Vše vypadá jako květnatý koberec luk, že nelze pod květy ani hned poznat skrytá ta hádka, jako „přeplacení pro Prahu“, „předplacení pro venkov“, „plat za inseráty“ atd. Potřeboval bych ale nějakého českého hraběte Oerindura – škoda, že nemáme šlechty! –, aby mně vyjasnil pravý kout obrázku a slova: „Jednotlivá čísla stojí s oznamovatelem 10 kr., bez oznamovatele 6 kr., oznamovatel o sobě 8 kr.“ Když tedy potřebuju na příklad oznamovatele, koupím celý list, prodám jim politiku jejich zase za groš – nebo výše než s padesáti procenty přece snad nepracují? – a vydělám krejcar.

Ano, ten úřední oznamovatel! Vida, vida, i zde je v titulu rozdíl, německý je tak lahodný, usměvavý, pohostinsky zavoucí, a český je posázen bodáky na všechny strany. –

„Zde sedí!“ ozve se vtom za mnou známý hlas jednoho z přátel, na které jsem v kavárně čekal.

„Není, vždyť ten zde čte Pražské noviny!“

Nemoh jsem přátelská srdce jejich nechat v trapné nejistotě. Škoda! Tak krásné tituly, což muselo být krásného teprv –

H L A S 3. ledna 1864

Dozpíval slavík – dozvučela píseň – dotlouklo srdce, srdce šlechetné, a my stojíme opět u hrobu...

Uložen v něm dříme člověk, v krásném smyslu slova toho, muž poctivec a – básník.

A proto svírá se srdce hlubokým žalem, a kdož ho znal a jeho písně, ptá se rozbolněn:

„Již nyní?“

Osud tak tomu chtěl a vytržen jest z kruhu našeho něžný pěvec míru.

A tím byl Furch. Tichá elegičnost, toužné zadumání hlavním jest rázem jeho básní. A četné písně jeho jsou krásné, velekrásné a vroucnost jejich klade se v srdce jak sluneční papršek z jara. – Nevěšel on na velký zvon veřejnosti jméno své a zůstal mnohému nepoznán – leč rubín zůstane drahocenným i v křemelu říčním.

A ta řada utrpení, již prožil!... ach, vždyť nebyl život jeho radostnými fanfáry sledovaného a štěstím zasypaného básníka.

V zákoutí zpíval a nehleděl komu. Literární pozůstalost vynese mnohé perle na hladinu veřejnosti a mrtvému pěvci budeme sázet na skráně skvějící se korunu uznání...

Furch narodil se 8. srpna 1817 v Krasonicích na Moravě. Otec jeho, rozený Němec od Mikulova, byl hospodářským úředníkem, matka rozená z Telče, kam se později otec Furchův dostal. Gymnasium absolvoval v Jihlavě, filosofii v Brně a práva v Olomouci, kde z neuvědomělého mladíka *rozhodný národovec* se stal. Přestal psát německy a oddal se úplně básnictví československému. První jeho báseň vyšla r. 1841, dva roky později vyšel první svazek jeho *Básní*, jemuž příštím rokem následoval druhý. Příznivě byly přijaty pro skutečnou poetickou cenu, ač forma dosud vážla.

Muselť Furch, jsa německy vychován, mnoho s jazykem

zápasiti. Od r. 1842 byl ve Vídni, kde u komorní hlavní účtárny co praktikant vstoupil. Prodělav obyčejný běh úřednický, stal se rokem 1861 účetním radou.

Toť stručný běh života Furchova. Rozmanitostí osudu nepodává valné potravu pro básnickou fantasii vždy po změnách a novotě toužící. A přece dovedl sám ze sebe vyvésti často překvapující krásy poetické, jež arciť mohútností idey neuchvacovaly, zato ale dojemností svou zalíbit se musely; a přece dovedl vytěžiti sám ze sebe i při svém všedním životě poklady svého ducha. Byltě silná básnická povaha a holá próza skutečnosti nezeslabila básníka v účetním kanceláři.

Mimo výše jmenované Básně, z nichž velmi mnohé od rozličných skladatelů v hudbu uvedeny jsou a znárodněly, vydal zvěčnělý básník ještě r. 1848 ve Vídni *Barvy a zvuky*, sbírku malých novel a básní rozličných, r. 1850 *Písně a balády z války uherské*. Pro další svazky nenalezl se bohužel při tehdejších poměrech nakladatel a konečně zůstaly veškeré jeho hojné práce v psacím stolku. Jedině v almanazích (jako na příklad v *Kytici*, *Perlách českých*, *Dunaji*) neb časopisech (*Hvězda* a j.) uveřejňoval čas od času ukázkou z bohaté své sbírky. O zanechaných jeho literárních výtvorech zmínka již v listech těchto učiněna. Mimo to oslavoval při velmi mnohých příležitostech rozličné výjevy básněmi, z nichž velká část poetickou trvalou cenu má.

Dále jsou rozličné básně z dob předbřeznových v časopisech, jako na příklad v *Musejníku*, *Květech*, *Týdeníku* a j. roztroušeny. Veškeré práce však dosvědčují pravdu slov Lessingových: „Život básníka jsou jeho básně.“

Jakou úctu a lásku požíval zvěčnělý, dokázal nejskvěleji jeho slavný pohřeb 6. ledna. A tak opět pohroben jeden ze statečných našinců, opět pohroben rázný našinec plný zápalu pro svobodu a právo, opět pohroben básník, jenž měl ještě tu zásluhu, že byl, až do dob nejnovějších, jediný světský básník moravský...

Obšírný životopis Furchův spolu s obrazem přinese příští číslo *Rodinné kroniky*.

Čtvrté, značně rozmnožené vydání
V Praze. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila

Sbírky básní spisovatelů žijících jsou u nás dosti řídké. A přece by se mohlo zase říci, že by mohly být ještě řídkší! Leckdy vyskytne se sbírka nějaká, při které nevidíme účele; nejsouť plody ani v takovém vnitřním spojení, aby nutně musily pospolu do veřejnosti, aniž dosáhl básník právě takového již stupně, že by plody jeho svědčily o periodě již ukončeného rozvinu.

Sbírku Jablonského básní můžeme ovšem přijmout rádi. Již sama okolnost, že dočkaly se *čtvrtého* již vydání, svědčila by pro ně, kdyby nebylo ani skutečné jejich ceny vnitřní a významu jejich v naší literatuře. Netěžko určit pravé místo Jablonského básní mezi českými básnickými spisy. Jablonský je úplně samostatný. U něho není Máchovy romantiky důmyslné, a básně jeho romantiku přece nevylučují, u něho není Kollárova vlasteneckého vzletu, a básně jeho prochvívá přece vlastenecký cit dojemný. Jablonský vypěl duši svou a písně jeho jsou dle základů osobní povahy jeho prostě lyrické. Právě však prostota ta učinila ho oblíbeným. On nezachvacuje silou myšlének, přesvědčuje ale pravdivostí jejich, on neunáší smělymi obrazy, rozechvěje ale citem.

Každý z nás ucítil za mládí svého vplyv Jablonského. Byl-li nám Vocol rozhodně pěvcem historickým, byl nám zase Jablonský pěvcem čistě lidským, sociálním. Dle onoho učili jsme se vlastenecké své nadšení vyslovovat vypravováním slavných dějů, dle tohoto tvořili jsme hošící z počáteční moudrosti své šalomounské cihly, vypravovali dle jeho Tří zlatých vlasů výmysly své prchavé fantasie, pěli dle jeho lahodných, poetických Písní milostných také své písničky o nepoznané milosti, písničky formy nelahodné a pro nepravdivost svou také ještě

nepoetické. A v létech pozdějších neznali jsme vhodnějšího dárku milostného nad Jablonského básně a pomáhali tím k vydáním novým, z nichž poslední beřeme nyní opět radostně do rukou, plni vzpomínek, plni nového potěšení.

Uvádění obsahu bylo by zbytečno. Jen to podotýkáme, že najde čtenář v nové silné knize všechny staré, milé známé zase a mimo ty ještě značnou řadu nových, obsahu smíšeného a příležitostného. Myšlének krásných jest i v těchto bohatě.

Vydání je obsahu důstojno.

H L A S 15. ledna 1864

„...a přece žádný ruch v literatuře, nic nového, *plodného*... v ústech samá svornost – a nic kloudného nezarází se spojenou silou!“ Takž končil list vzdáleného přítele mého a mimovolně zvolal jsem: „Pravdu máš!“, když jsem byl přečetl. Zarážení a vyvolávání nových časopisů na příklad nedostoupilo sice posud až k manii, jest jí však velmi blízko. Některý časopis ukazuje se býti nedostatečným v celém oboru svém a ihned se pomýšlí na nový; v novém pak vidíme mnoho dobré vůle, zde i onde něco skutečně dobrého, jiné se však zjevují zase slabosti, počet plodných sil spisovatelských nedostačuje, a co do abonentů mohl by výkaz prodaných poštovních marek působiti velmi nepotěšitelně. Časopis Umělecké besedy, časopis tedy věnovaný umění *vůbec*, jest u nás ovšem něco nového, neměliť jsme posud umného časopisu leda odborného, věnovaného na příklad literatuře, hudbě. Příloha měsíční Národních listů jest časopisem kritisujícím, fakta rozbírajícím, nepoučuje všeobecně, tím méně jest umělecky samoplodna, Musejník pak vzdal se již dávno působení živého. Dle toho by byl časopis Besedy umělecké „vyplněním důležité mezery“ a principem nejvšeobecnějším, je-li časopis ten nyní již potřebou a zdaž by se nemohl spolek náš obejít bez časopisu jako jiné četné spolky a ústavy umělecké, které jinde dosti živě a výdatně působí. Přitom nemůžem ovšem brát ohled na peněžní zdar, toť je zcela vnitřní záležitost Besedy samé.

Úkol nového časopisu mohl by být trojí. Za prvé bystrý vzhled k českým plodům uměleckým *vůbec*, jejich určování a oceňování, tvoření zkrátka estetiky české. Tím je podmíněna (an se nesmí brát ohled pouze na doby zašlé, na zjevy již historii náležející) *tištěná, do veřejnosti přicházející kritika* plodů umělců současných, nejvíce to členů Besedy samé, a k tomu kritika pocházející zase od členů Besedy té, kteříž v denním

jsou spolu styku. Má-li být kritika váhu mající, a tedy ne-stranná, věru že k ní ve prospěch spolku neradíme. I kdybychom byli ideálům nakloněnější, než jsme, poučil by nás již všední život o nemožnosti do veřejnosti přicházející kritiky takové. Ani literát, jenž jest veřejnosti a úsudku jejímu nepoměrně zvyklejším umělců jiných, nesnáší lhostejně úsudku záporného, při hudebníku, malíři atd. nelze ani o klidnosti mluvit, to je věc dosti známá. Fráze jako „každý že musí zvyknout úsudku“ má mnoho podstatného do sebe; dobře, ať zvyká úsudku, vycházejícímu však *mimo* spolek! Neznáme ještě celý projektovaný rozměr časopisu, myslíme však, že nedostačí nikdy všem uměleckým odborům, ani na příklad literárnímu ani hudebnímu, kterýmž sluší pro bohatost materiálu zvláště historického již časopis odborný, dosti rozsáhlý. Odboru výtvarného umění připadla by tudíž zvláštní i největší péče. Tu však naskytují se zcela jiné překážky, as takové, jaké by měly „dramaturgické listy“ bez divadla. Nejdříve že vůbec výtvarné umění u nás nyní více živoří než žije a že nelze mnoho psát o tom a mnoho vyvozovat z toho, čeho je málo. Nejupřímněji by se přitom rozbírala část viny ta, které se velké obecenstvo dopouští. Rozbor takový je však vůbec platnější v časopise některém rozšířenějším, než časopis Besedy přirozeně býti může. O vině pak umělců jednotlivců, o vině na akademii pražské lpějící nevíme věru, zdaž by se našel mezi umělci kdo, který by přímo mluvil. Známe poněkud ty poměry u nás panující, víme, že jen smělý muž mohl by je pravdivě vylíčit, který by nehleděl osobních nepříjemností nebo prospěchu; víme ale také, že plodnost a rozhodná původnost jediného umělce více by způsobily, než kdyby se i podařilo časopiseckými články zbořiti nynější akademii a vystavěti působnější. Litujem v ohledu tom, že atelier leckterého našeho výtečníka jest v cizině. Aby se rozhodně míchal však do záležitostí všech těch snad některý literát, není radno – a pak, vždyť vyrůstají Carriérové jen tam, kde umělecký život je čilý. Také máme podstatné pochybnosti své stran osobnosti redaktora, který by *všem* odborům vyhověl, a rozdělit redakci as na tré zdá se nám alespoň při *týdeníku* věci zase odvážnou.

Druhý, nezávadnější úkol nového časopisu byl by tedy estetika všeobecná, pro kterouž posud nadaný jednotlivec vždy více učinil než všechny časopisy neb spolky dohromady. Vědu lze sice pěstovat a *rozšiřovat*, nikoliv ale do výše komandovat. A kdyby se časopis tedy obmeziti musil na věci a náhledy ve vědě již známé, pro koho by pak vlastně byl? Zdaž pro literáta, hudebníka, který je již skutečným umělcem? Či snad je úkolem podobného spolku jako Beseda umělecká, aby začátečníky vychovával? Působení časopisu obmezovalo by se tedy hlavně na laiky, jichž i abstrakce zajímá vedle umění samého; avšak i na ty nepůsobí sto článků tak jako dobrá jedna báseň, jedna hudební skladba, obraz jediný. Tím bychom byli přišli na *hlavní* působiště každého uměleckého spolku, na *vzbuzování umělecké plodnosti*, což by bylo také

třetím a zároveň nejvděčnějším úkolem nového časopisu. Dle doslechu však má být právě sbírání a uveřejňování nových plodů uměleckých z programu zcela vyloučeno, což bychom považovali, mírně řečeno, za poklesek kardinální. Avšak ani se skutečným přijetím úkolu toho nebyli bychom ještě spokojeni; úkolu tomu dostačí také časopis mimo Besedu vycházející, ač je-li podporován, – není-li, nenalezá-li dost sil spolupracovníckých, nuž pak je to vůbec chudoba umění, která časopis uměleckého spolku činí zbytečností již naprostou.

Beseda umělecká může a musí dosáhnout výš, než možno spisem periodickým, třeba by se tento déle než týden připravovati mohl. Poukazuji zde k návrhu již jinde učiněnému. Nechť nechá Beseda umělecká plán časopisu mimo sebe a usnese se na vydávání ročně jednoho *velkého* díla – almanahu, alba –, na němž by bylo vše nádherné, jehož obsah by měl skutečnou uměleckou cenu a representoval okamžitý stav veškerého českého umění. Do něho přijďtež nejlepší nové plody našich básníků, nejvýtečnější skladby našich hudebníků, skvělá napodobení prací neb i práce bezprostřední našich umělců výtvorných. Každé takové dílo může míti cenu pro věky, z něho naučíme se znáti, jaké vlastně umění máme, jím bude umělec pobádán k zápasu. Máme v Besedě umělecké tolik výborů a komisí, proč by nemohla být nová redakční komise zvolena

△

Kdekoliv nyní pokrok svůj měříme, jest *časové* naše měřítko jen coulové, jde jen na *decennie*. Co před málo jen decennii, je poušť, a co za touto krásného bylo, ano velkého, je právě pouští tou odcizeno nám, kteří do ráje své bývalé duchovní samostatnosti vypravujem se jen co učenci sterými pomůckami opatření. Potřebí takového historického připomenutí všude, kde pokrok svůj měříme, tedy i při zmínce o nynějším stavu české typografie.

Pokud je písemnictví chudé, ruch literární slabý a jen jako by nahodilý, nemůže být *o umění* kněhtlačitelském vlastně ani zmínky; že kniha „zas“ nějaká *vyšla*, jest hlavní věcí i udalostí třeba i velmi důležitou, jak kniha vypadá, zůstává přitom skoro zcela lhostejno. Před málo ještě decennii byla nad každou českou knihou v kruzích vlasteneckých radost tak značná, že se vítala s jašotem skoro bez ohledu na její vnitřní cenu, jakž teprve na zevnější její úpravu! Černý, neouhledný papír, nepravidelné písmo, nelogická sazba, jakáž od estetic- kých požadavků právě tak vzdálena byla jako spisovatel od honoráru, vše to nevadilo ani dost málo. Spisovatel byl již rád, přijal-li se spis jeho vůbec do tisku, a nač by měl tiskař mnoho naložit na knihu třeba pro nejvzdělanější kruhy psanou? Vždyť byly kruhy ty jen nevelké, nakladatel musil bohatnout jen z prodeje laciného, bohatnul ale jistě. „Bruncvík“, určený pro zpracované ruce dělníkovy, a svazek „smíšených básní“, určených pro krásnou pleť, byly se stejným skvostem vydány. Později vadilo zase rozvinu typografického umění přecházení z ošklivého švabachu, který bohužel posud se ze všech českých kněh nevystěhoval, do krásné latinky. Avšak vždyť ještě nyní nejsme právě na žádném ještě vrcholu umění, vždyť posud chválíme na kníze jen poněkud slušně vydané již „skvost-

nou úpravu“. Jakžpak dávno tomu, co básně Čelakovského vyšly v úpravě nějaké malé či velké Bibliotéky nauk! Spisů takých, jaké by se uměleckým výtvorům zahraničné typografie přirovnati mohly, spisů skutečně skvostně vydaných, jako na příklad Antonína Friče Ptactvo evropské, je velmi zřídka. Avšak pokrok je přece velmi značný, staré Poštovské noviny pražské a nynější politické deníky naše jsou toho výmluvným důkazem.

Typografové dovední jsou v tiskárnách českých již dosti hojně, potřebí jim zajisté, mají-li zdatně pokračovat, nějakého duchovního střeďiště, v němž by osvědčenou již zkušeností svou vzájemně se obohacovati a pobádati mohli k pokroku dalšímu, a tu myslíme, že vydávání zvláštního listu pro typografy, na jakýž Mikuláš Boleslavský svým *Veleslavínem* připadl, nazvati sluší myšlénkou rozhodně šťastnou. Uvíтали jsme hned první jeho čísla s opravdovou radostí, že pak zahraničné kněhtiskařské listy hrubě se mu posmívati začaly a až potud Veleslavína jako vše tupí, co je českého, protože jim to ubírá „života“, byli jsme již přesvědčeni, že má náš Veleslavín i význam jiný než odborní, než vyplňování mezery.

Ve svém posavadním obsahu jest mladý časopis ten velmi bohatý, také přidané pěkné ilustrace svědčí, že se nákladu nešetří. Mnohý z pokročilých již typografů namítne ovšem snad, že pro sebe nenalezl posud v listu tom mnoho nového. Zbylo by as málo časopisů odborních, kdyby se pro podobnou příčinu hned na počátku listu měli lidé odvracet, na kterých samých visí zdokonale ní listu. Jest ještě mnoho méně pokročilých, mnoho i začátečníků, kterýmž i všeobecné články Veleslavína dobře poslouží; u nás jak ve mnohém, tak i v typografii třeba probrat vše od abecedy, chcem-li se konečně vyhnout pomůckám ciziny. Avšak v kněhtiskařském světě českém platí také více než jinde, že Praha není ještě celá země česká. Tiskárny po venkově roztroušené jsou většinou v stavu pramí-zerném, vše v nich jde starým nedbalým způsobem, a tento způsob odstranit, novotám průsek učiniti, ujmouti se ztracených takřka typografů po venkově jest nejbližší a první úlohou Veleslavína, při kterémž počínání zasluhuje věru všeobecnou

podporu. Že venkov radostně sáhá po Veleslavínu, svědčí již obsah tohoto bohatý na dopisy a zprávy z venkova, věnující také venkovu všechnu pozornost i radu. Aby ale i jiným všemožně se zadosť učinilo, hodlá Boleslavský rozměr listu i program jeho rozšířiti co nejdříve a přibrati do něho obory s typografií spříbuzněné, jakými jsou písmolictví, litografie, xylografie atd. Tím bude každému poučení podáno nějaké. Jen podpora ať neschází, bez ní nerozvine se ani to, co bylo nejkrásněji myšleno!

H L A S 17. února 1864

△

P. Richard Dotzauer má již mnoho na svědomí, nejstrašnější čin jeho jest ale, že vynutil z Hansgirgovy lyry sedmdesát písní. Volební hlasy pro obchodní komory mohou se vynutit, nikoliv ale nadšení poetické nebo i politické; to přichází ze zdravého, přirozeného kořenu právě tak, jako u Hansgirga – nepřišlo. P. Dotzauer řekl jednou v „táboru levice“, jak Liederbuch německé kasino zdejší nazývá, že stále slýchá v německých písních jen refrén „Rhein und Wein“, nikde prý „ein Lied von der Elbe“. Veliké to slovo padlo na úrodnou půdu, náhle se v duchu páně Hansgirgově vyjasnilo, co bylo „dlouho již nejasně cítěno v něm dřímalo“, že by se totiž stálé fráze pražských německých listů mohly ve velmi pěknou rýmovačku zpracovat. Vzal Prager Morgenpost a za dva měsíce udělal z něho sedmdesát – písní? – básní? – to bůh ví, co to je! Denní referent Morgenpostu píše básničtěji, ovšem že se to ale nerýmuje. A název „Liederbuch“ musí mít každý za satiru, neboť nebude snad nikdo chtít na příklad zpívat píseň:

*Und immer dichter angeschwollen
seht ihr die Menschenmenge rollen
von Kamnitz, Karbitz, Bensen, Tetschen,
von Auscha, Teplitz, Herrenskretschen –?*

Či jest snad politické pojednání také písní, jako sloka na str. 32:

*Dem Volke sei ein freies Wort
gewährt durch die Vertreter,
es sei der Landtag – Tatenport
für weise Landesväter.*

*Der Landtag sei dem Lande
ein treues Unterpfand,
doch aller Länder Bande
umschling' des Reiches Band,
so bleibt des Reichs Vertretung wahr,
hoch sechsundzwanzigster Februar! - ?*

P. Hansgirg arci myslí, že ano, vždyť napsal také písničku – – pro *voliče*!! Kdo by myslil, že přeháníme, nechť se podívá do Liederbuchu na str. 33. A hned nato následuje „píseň“ „Der deutschen Linken“ a v ní přípitek *otci* levice. Kdo by otce toho neznal, budiž poučen slovy:

*Steht vorn' ein Trupp : -
„der deutsche Klub!“*

A dále pak je ještě přípitek „dem Lager der Linken!“, při čemž je vytištěna hvězdička a dole pod čarou poznámka, že je to „das deutsche Kasino“, což se má nejspíše všechno zpívat i s hvězdičkou i s čárkou i s poznámkou.

P. Hansgirg nezpívá jen politikům, on zpívá také turnéřům, vojákům, havířům, tkalcům, šumařům, vůbec všemu lidu německému, jehož popisuje tak krásně na str. 54 slovy následujícími:

*Die aus dem Saazer Lande,
die stellten eine Bande! —
So g'rad wie Hopfenstangen
marschieren uns're Rangen.*

*Und die von Petschau blasen,
daß alle Jungen rasen,
und die von Eger — reiten,
und die von Asch — die schreiten.*

*Die Böhmerwäldler schützen,
die wissen schön zu blitzen,*

*des Erzgebirges Berge –
die zeugen keine Zwerge.*

To všechno tam opravdu stojí! – Zvláštní etnografický ostrovtip nalezáme na str. 76:

— — — —
*das Auge treu und bieder,
die Brust im dunklen Mieder,
das Haar vom Tuch bewahrt,
erkennen wir euch bald, (sic!)
ihr Weiber im Böhmerwald!*

Do podobných hloupostí by ovšem českému obecenstvu nic nebylo a mohli bychom zůstavit inspiračnímu duchu Dotzaurovi a otci Hansgirgovi, aby se ze svých mrzáků těšili; jest tu ale moment jiný, který je vložen do „písní“, a pro moment ten věnujem jim svou pozornost. Písně Hansgirgovy ovšem že se zpívat nebudou; dost však, že skladatel chce, aby se zpívaly, a že vložil do nich k účelu tomu dosti výroků, jakéž Němce v Čechách neurčily by právě, aby se slovanskými sousedy žili svorně a přátelsky. Užívané slovo „Feind“ ponechává libovolnému výkladu sice, výklad nemůže býti ale pochybný, když mluví k těmže „deutschen Männer all’ in Böhmens Osten“ hned v následujících verších (str. 110):

*Im Ost der Böhmerlande,
ihr deutschen Brüder all’,
als ob er euch umbrande,
erbraus’t der Wogenfall.
Wie eine Insel, meerumschlungen,
seid ihr von fremdem Volk umrungen.
Doch laßt euch nicht bestürmen
und haltet kräftig Stand, –
wenn sich auch feindlich türmen
die Wogen um den Strand;*

— — — —

Jsou tedy jako na ostrově v cizině a „vaterlandu“ svému musí p. Hansgirg zvláště teprv dokazovat (na str. 6):

*wir fühlen uns als deine Söhne,
da wir als Mutter dich erkannt;*

Německo je ovšem všude, kdekoliv je jediný Němec, jakož také v Liederbuchu

*bis zum Eisentore,
wo der Sachse wacht,
noch die Trikolore
schwarzrotgolden lacht.*

Ona arogance však, která německému veleduchu dle některých písálků vše a vše podrobuje, pilnost, sílu, průmysl, důmysl, činíc vše nemožným bez ducha německého, takže by na světě vůbec ničeho rozumného nebylo, kdyby moudrá příroda nebyla měla šťastný nápad stvořit co korunu tvorstva národ německý, – arogance ta ovšem vypučela v Hansgirgových verších v rozkošné křišťály.

*Wer sä't die helle, lichte Saat,
das gold'ne Korn, die duft'ge Mahd? –
wer sandte Schiffe aus am Strome?
wer pflegt den Acker und den Wald?
wer baut' die Städte und die Dome?
wer siegt mit friedlicher Gewalt? –
's ist deutscher Fleiß, 's ist deutsche Kraft,
die friedlich baut und siegend schafft.*

Němci dělají sami všechno, nepotřebujem se ani o chléb ani o vědu starat, nebo:

*Wer hob den reichsten Schatz im Land?
Wer hat am mächt'gen Moldaustrand
des Wissens hohen Dom gegründet? –
Und wer hat d'rin das erste Licht,*

*die heil'ge Flamme angezündet –
sprecht! Waren's deutsche Männer nicht?*

Nein, und tausendmal nein, pane Hansgirgu, právě tak ne, jako že Liederbuch není poesie a jako že jste si z historie příliš mnoho nepamatoval.

Kdo však Liederbuch německých Čechů nepřečte (bude jich as mnoho), nechť nám věří, že jsme přečetše byli velmi unaveni a cítili potřebu „*uns auszuruhen*“, jak p. Hansgirg v čisté němčině na str. 40 mluví. Přejem důmyslným písním jeho, aby střelbitě se rozběhly jako „*uns're Ascher Jungen*“ a obsaženými svými vznešenými pravdami lid jeho „*auf der Tugend Jakobsleiter*“ až do nebe pozdvihly. Na konci knížky své má pisatel také některé statě druhu romanci, a tu bychom radili, aby při možném druhém vydání – ano je na světě vše možno – připojil romanci o tom, jak se p. Dotzauer chová v schůzích obecních starších, ve kterých se poslední pocta vzdává některému zemřelému *českému* členu. „*Er nehme es so freundlich auf, als es geboten wird!*“ – Liederbuch je věnován p. Dotzaurovi. Jen dobří lidé mají písně.

H L A S 21. února 1864

△

Kdyby bylo as před třemi decennii událo se v době tak hrůzně krátké tolik úmrtí jak nyní, byli by pozůstali ještě pěstitelé národnosti české musili choditi na Volšany nebo do Košíř, kdyby byli chtěli strávití chvílku mezi sobě rovnými, a mohl z nich někdo po francouzském králi pronésti známý výrok o návštěvě v Saint-Denis. Šťastná náhoda střežila pěstitele útlého teprv kvítka, ač i tenkrát předčasná smrt mnohou naději ztrmáceného lidu sklátila. Nyní je ovšem už poněkud jinak, za rakví nejde již „celý národ“, za mrtvým postoupí živý v šik. Avšak nejsme posud tak silni, abychom ztrátu vynikajícího muže nesli jen s oním resignačním žalem, s jakým šťastnější národové nesou; jest nás co do počtu již více, příliš málo však přece posud na práci ohromnou. Ubyl nám zase jeden. Kéž hořící ty svíce v rukou mladíků kolem umrlčího vozu krácejících plály v rukou nadšenců a mužů, tedy budoucnost šťastnou podmiňujících; krásná slovanská trikolora dojíká příliš smutně na voze, v němž dopravujem činného Čecha ku hrobu!

Moser skončil po chorobě předlouhé a přetrapné, sklesl konečně jako ta olše, jež podřata a hluboce raněna žalostně vadne, při každém zadutí větru bolně stená a se zachvěje, a přece se zelená a letorosty nasazuje, až se konečně rozpadne. Dosti často roznášela se pověst, že Moser již dokonává, ba že již skončil, vždy byl ale zase uměním lékaře svého, jenž mu byl zároveň přítelem upřímným, na čas zachován – dlouho dokmitávající modré světélko! Když poslední, bohužel tentokrát pravdivá zpráva, že Moser dokonal, přišla, uvěřili jsme teprv po nejopravdovějším ubezpečování, – vždyť nevěřil již Moser sám, že ho právě ta dlouhotrvající choroba zmůže, a důvěra jeho stala se naší důvěrou. Moser ovšem nemohl

uvěřit, jako nevěří v brzkou smrt nikdo, kdo má vůli i cítí sílu vykonati ještě mnohé. A že jsme vůli i sílu tu znali, poddali jsme se milerádi důvěře klamivé.

Jmeno Mosrovo netřeba činiti populárním, neboť populárním bylo již z lét 1848–1849. Vzdor Šotku Havlíčkovu možno tvrditi, že Moser podal nám tehdejšími Brejlemi první náš satirickopolitický list, což Havlíček sám také uznal. Ve spojení s Václavem Kremlou, doktorem práv, obohacoval list svůj obsahem rovnajícím se bystrostí svou i nejvyhlášenějším jinonárodním časopisům satirickým. Talent Mosrův byl určitého objemu i obsahu. Humoru čistého, bezprostředního neměl; zato ale vládl satirou ostrou, kousavou, okamžitě se dostavující, jak jed se zažírající, jeho satira bodla vždy v nejcitelnější místa. O Mosrově satire možno říci, že zničovala, koho zasáhla, že mocně popadala a otrásala i tím, kdo k ní byl v poměru pouhého čtenáře. Proto také vrývala se v paměť, a když po bujném životě nastalo hladové desítiletí všeliké duševní bídy, žily Brejle v paměti naší dále, o Brejlích vyprávělo se opatrně sice, avšak s největší pochoutkou, zvláště trefné věci z nich známe ještě nyní zcela dobře.

A talent ten zrcadlil se také za posledních let v Šotku a Brejlích znovuvzkřísených Mosrem. Zrcadlilo se ovšem nejvíce v tom, co Moser sám pro listy své byl napsal, a toho nebylo mnoho; choroba tělesní, s níž duch jeho arci statečně zápasil, poutala pilnou ruku jeho. Vytýkáno novým listům jeho, že dosti nepravidelně vycházely; ublížilo nepopíratelné faktum takové Mosrovi arci materielně velmi, Moser tím ale nebyl věru vinen. Kdo znal jak my nepřekonatelné překážky, jaké choroba kladla, s bolestným hleděl podivením na každý ten potíštěný list, který vzdor všemu a všemu přece vyšel. Nevíme, zdaž štěstí či neštěstí, že obecnstvo všeho nepoznalo; jisto ale jest, že by se bylo zachvělo při čtení satiry ovanuté dechem umírajícího, že by bylo se slzami pohlíželo na úsměv, jakýž vynucovala ze sebe jistá již oběť hrobu.

Do veřejnosti dostalo se arci smutných zpráv dosti. Moser churaví – nemocí sklíčený Moser má politický proces – u lože polomrtvého Mosra dělo se úřední vyšetřování, nemůže-li

ještě do vězení, – toť je ovšem dost. – Avšak zpráva o něčem smutném, je-li to smutné vzdáleno, ztrácí již polovici své dojmavosti; kdož přihlídl sám, tomu se ztemnil zrak. Sem by se mohl přenést výrok politický, – ne výrok, ale výkřik truchlý: „Kéž byste osud Polsky v Polsce seznali!“ – „Jen až se zotavím, doufám, že to bude brzy,“ pravil jednou Moser k pisateli těchto řádků, „pak uvidíte, že budu sám zase až dost pracovati, nyní mně ale musíte všichni pomáhat, kdož mně přejete!“ Moser se ale již nezotavil, starosti i slabosti přibývalo.

Moser byl z mužů, jimž činnost jest životem, jižto pracovati musí, pokud atom jediný na nich ještě žije. A takž když úpadek rakouské svobody zamezil mu více než před desítilétím náhle činnost časopiseckou, nechtěl přece opustiti dráhy spisovatelské. Povolání bylo neomylné, cesta ale mylna. Napsal román Slepá paní, jenž se s hojným odběratelstvem a v Pražských novinách s úšklebnou úvahou potkal. Úvaha ta měla ovšem mnoho pravdivého do sebe, Moser co dostatečný auto-kritik obmezil se také prvním pokusem a nepsal povídek více. Dráha žurnalistická byla mu ale zatarasena. Časopisů měli jsme vlastně jen dvě, Lumíra a Pražské noviny; prvnější nepotřeboval multiplikovaného redakčního personálu, tyto pak by byly as sotva nabídky místa bývalému redaktoru opozičních Brejlí, byť i bývalý redaktor byl přistoupiti chtěl. Neměli jsme hlasu než v privilegované žurnalistice německé, nebylo psacího stolku pro nás jinde než v redakcích německých. Nuže do toho přístavu ukotvil se také Moser na čas, mohl to učiniti směle, neboť německé listy měly tenkrát sloupce otevřeny i českým zájmům kvůli odběratelstvu svému. Samostatně řídil pak, jak známo, Reichenberger Zeitung, kterýž časopis za jeho vedení byl pro zdravý směr svůj oblíben i v kruzích neněmeckých.

Ostatní příběhy a změny jeho života jsou právě příběhy člověka chudého, i nepříznivými poměry i vlastním, vzpouzejícím se geniem zmítaného. Mnoho – mnoho práce, než se doděláš hřbitovního příkrovu!

TĚŽKÉ VĚCI – NĚCO Z DOMÁCÍ INDUSTRIE
A OPĚT HANSGIRG, NEBOHÝ HANSGIRG!
ROMEO A ENŠPIGL, SMUTEK A HUMOR

△ V Praze 27. února.

Zdá se, že budem my řemeslníci od péra brzy zase psát o lovení perel na Otavě, o tom, kdy přišel první tabák do Čech, o cikánech v Multánsku a jiných předmětech, rovněž zajímavých jak časových. Možno sice, že je to u mne pocit zcela osobní, že se stávám duševně krátkozrakým a duševní obzor že se mně ouží; přes to přese všechno vyslovuju ale přece zdání, že se obzor náš *vůbec* ouží, ba že nemáme ani chuti do věcí, které i leží v zrouženém obzoru tom. „Psát ovšem *o všem* volno, pak ale nevolno,“ zaznamenal si kdosi na vnitřek desky rukopisné knihy, která v dobách Metternichovy rozsáfné preventivní censury – nevyšla. Zajisté že sobě nebožák myslel, že výrok jeho vztahuje se jen k censuře právě preventivní! Jest sice nyní síla věcí nadmíru zajímavých, nepíšem ale o nich, že nevíme, jak bychom psali. Vypsal bych cenu, kdyby takové vypisování mělo ve vzdělaném světě ještě kredit jakýs, – cenu na vyzpytování muže, od kteréhož vyšlo české pořekadlo:

*Věru věc to těžká:
zabít pěstí ježka.*

Jaký to vznešený výrok, pravý křišťál moudrosti, v sedmi slovích mravní naučení z veškerých dějin světových!

Zbývá nám jen tedy „domácí industrie“, v níž počítáme trichiny, podařené i nepodařené krádeže a jiné ideální věci, které morálním citem i největšího šosáka pohnou. Z těch tedy dostalo se do veřejnosti zase několik uzlíků ukradeného prádla, do dámských portmoné zamilovaný kluk z Příkopů a p. v. Nejvíce líbil se mi jiný klučina, který se dveří známého v Praze jednoho pána návštěvňku seřízl, na druhou stranu napsal:

„Odporučuju Vašnostem *co nejvřeleji* hochu sice chudého, pilného však a nadaného. Myslím, že při svých zvláštních a nepopíratelných talentech bude *okrasou vlasti*“, – a se skromným tím doporučením a zkroušenou tváří po vlastencích vybral pak něco penízkovaného abonement na budoucí vlasti okrasu. Ptáte se mne, stalo-li se to opravdu? Inu, „stalo nestalo“, vypravuje Erben, a budu-li musit odvolat, řeknu zcela se řídě dle Tagesbote, že má zpráva z velmi bezpečného pramene vážená ukázala se býti nepodstatnou. Tím získám authority, neboť vážím-li již lež z pramenů *velmi bezpečných*, jaké musím míti teprv prameny pro pravdu! – Není to veselá logika? Avšak i *veselé* logiky dopracuješ se jen namáhavě, a musíš být vděčen, najdeš-li učitele. My ho našli opět v Morgenpostu, který se tyto dni pustil z čista jasna do nebohého Hansgirga pěvce a dokázal mu, že co pěvec nemá ceny, ač je pěvec německý. Všichni lyrikové čeští nestojí prý *za nic* a p. Hansgirg prý se i nejlepším z nich *úplně vyrovná*. Ty moje spáso, čím sobě toho zasloužil p. Hansgirg, jehož německé srdce i „abecedu“ německy zpívá! A přece doufá Morgenpost, že se najdou k Liederbuchu vděční komponisté; nejlíp by bylo, kdyby vzal jediný komponista vše a učinil z toho kindersymphonii.

Vzdor veletruchlým časovým udalostem vane světem mnoho humorů, velmi mnoho. Člověk se již ani nediví té záplavě veseloherní, která českému jevišti hrozí. *Čtrnáct* veseloher konkuruje o cenu Fingerhutovu, to je věru víc než dost a můžeme být spokojeni prozatím alespoň s produktivností. Něco snad bude z nich přece míti cenu a pak budem opět spokojeni a šťastní spisovatelé s námi. Komu pak se nepoštěstilo hned po prvé, ať se zkusí po druhé, po třetí, cítí-li povolání a sílu. Ale trochu autokritiky je vždy potřebí, sic se může spisovatel totéž přihodit co onomu herci (nemýlím-li se, byl to p. Šamberk), který se naivně tomu divil, že se nelíbil ani co Romeo ani co Enšpigl.

A zase se může říci, že vzdor všemu humoru je dosti smutku, opravdového smutku ve světě. Dnes večer přivezou nám první naše nebohé raněné ze Šlesvicka do Prahy. Na rozích bylo dnes velkými písmenami oznámeno, že přijdou, a pod tím

písmem malým, že se nikdo nepustí dovnitř nádrazí. Nepochopili jsme vůbec logickou nutnost oznámení takového, jakož jsme také nepochopili, proč bylo oznámení jen německé. Či snad není Čechům pranic do toho, když synové čeští pro německý zájem krvácejí? Je snad opravdu vylitá česká krev jen Němcům zajímavá? Pomiňme ale veškeré nepříjemné myšlenky z toho se nutně vyvinující mlčením a vyslovme raději přesvědčení své, že znešťastnělí vojínové naleznou v domově svém zajisté péči potřebnou a že nabudou opětného zdraví.

Po cestě byli všemožně ošetřováni a podobně děje se prý, jak noviny píšou, i zdravým vojínům našim všude v cizině. Myslím, že jest to přirozené, když Hamburčané na příklad, kteří pohodlně doma sedí, častují hosti, kteří jdou za ně bojovat na sněhových ladech šlesvických; nalezám to přirozené, i když je častují *vzdor* tomu, „že německy neumějí“, jak opět Prager Morgenpost podotýká.

Čtli jste o vojínu, který dostal v Hamburku dva toлары za to, že řekl „Jsem český Rakušan“? Jeden tolar dostal co Čech, druhý co Rakušan; byl by dostal tři, kdyby byl měl nebohý takhle to štěstí býti „deutsch-böhmischer Österreicher“! Takž ale vina otcova ještě syna tíží!

H L A S 28. února 1864

△

Národ probuzený má potřebu duševní stravy, jako člověk bdící stravy vůbec. A nejsou-li mysle vesměs zaujaty udalostmi velkými, životem politickým, mocnou otázkou bídy naší společenské, obrací se zřetel obecnstva zase k zábavě, tedy i k literatuře zábavné, nebo, chcem-li, vůbec k literatuře krásné. Nemůže se upřít, že také u nás počíná se zřetel zase obracet k literatuře té, život náš politický nevalně rozechvívá čivy, nastupuje umdlenost s jedné strany, s druhé pak se nutně sáhá po něčem jiném, noviny se po rychlém přeběhnutí odloží a do ruky berou se knihy, nemající významu chvílkového. Jen když je v něčem u nás živěji, jsme již spokojeni; jsouce ve všem takměř v počátcích, nemáme oboru, v němž bychom pokroku toužebně nežádali a nevítali. „Obchod má nejjemnější tykadla pro potřeby i choutky lidské,“ praví se v jedné francouzské veselohře, a zvýšená činnost našich kněhkupců je nám nejjistější známkou, že v obecnstvu je potřeba zábavy literární značnější než dříve. Podobně bylo před nedávnem ještě s politickými spisky psanými pro i proti Polákům. Také činnost spisovatelská se vzmáhá, zvláště překladatelé jsou velečinní, ač z nich ovšem mnohý věnuje překladu svému „všechnu lásku svou“ teprv dle výboru a na pobídnutí nakladatelovo. Soudíce dle toho, co sami víme, je ale též více sil původně pracujících nyní činno, jsou to ovšem teprv malé praménky, jež někde ještě tráva zúplna oku ukrývá, neschází ale než doba klidná, aby se rozproudil mnohý potok bystrý, snad i valná řeka. Prozatím, z nedostatku produktivnějších sil původních, odpomáhá se překlady, poušť naše oživuje se skrovnými průplavky, do nichž voda se přivádí z bohatých veletoků šťastnějších národů. Nejčilejší je překladatelstvo *románů*.

Nemůže se upřít, že většina románů, které za poslední doby

buď úplně již vyšly, buď právě vycházejí, je vybrána rozumně. Jediný pohled na kněhkupecké novinky přesvědčuje nás o tom. Victor Hugo, velikán mezi velikány francouzskými, vydal své *Les Misérables* a máme dílo to již v překladu českém. Michonův *Le Maudit* objevil se co jakýs pendant spisu Renanova a již máme spis tento i s oním pendantem. George Sandová, dávno již známa všem národům vzdělaným, klestí sobě právě také u nás širší dráhu *Consuelou*, spisem to zvláště pro nás Čechy důležitým i zajímavým. Vedle toho pěstovány jsou překlady románů vážených z dějin českých, jakými jsou na příklad spisy Herlošovy; postaráno, abychom poznali také romanopisce jinoslovanské, a přiblížen nám spisy buď o sobě vyšlými, buď v Slovanských besedách vytištěnými Gogol, Gončarov, A. Aksakov, Bulgarin, Rzewuski, Kraszewski atd. atd. Také jinak hleděno k doplňování a právě nyní počal vycházeti jeden z nejlepších románů německých, Hackländrovo *Europäisches Sklavenleben*. Všechny tyto spisy mají mimo obsah svůj také přednost tu, že jsou vydány velmi úhledně, že překlad je obyčejně správný a věrný, že patří vůbec k elegantnějším zjevům literárním.

Avšak jinou vadu má vydávání to do sebe. Především, že jsou naše knihy v poměru ku překladům v literaturách jiných, *zvláště v poměru k času*, jakého nakladatel popřívá i překladateli i – kapitálu svému, poněkud *drahé*. Pravda, že při pěknějším vydání má se také kníze naskytnouti četnější odběratelstvo, taktéž je pravda, že u nás není a (dle počtu našeho národa) nebude nikdy odběratelstvo tak četné jako na příklad u Němců, rovněž ale je pravda, že je u nás odběratelstvo v poměru dosti hojné a že by bylo ještě hojnější, kdyby se s ním jednalo kupčtěji. Nakladatelé jako by počítali na lidi, kteří znají a čtou jen česky, nebo na lidi, kteří mají nesmírně mnoho trpělivosti a na všechno času dost. Kniha vyjde na příklad v Paříži; dlouho před vyjitím oznamovaly časopisy zjev důležitý, po vytištění přiznává celý svět důležitost tu, celý svět o ní píše a mluví. Český vzdělanec neliší se nejspíše zvědavostí a dychtivostí svou pranic od vzdělanců jiných národů, rád by seznal rovněž rychle jako jiní velké zjevy literární, překlad český

počne třeba také dosti brzy vycházeti, první sešit máme v rukou, přečtem jej za několik hodin, – za pět neděl dostanem sešit druhý, – za tři měsíce snad již třetí, nechceš-li čekat na dokončení jako praktikant na plat, nezbyvá, než abys koupil buď originál, buď překlad nečeský. Tím ovšem odběratelstva ubývá.

Jiná vada jest nesystematické jaksi vybírání z cizích literatur. Kde tolik schází jako u nás, musí se doplňovati pilněji a systematictěji. Připomenem-li známou německou sbírku *Belletristisches Ausland*, ví již každý, čeho žádáme. Sbíрка taková nám schází, především doplňovaná četněji než *Ausland* plody slovanskými, vycházející rychle, prodávaná *lacině*. Za nepedantické, nestranné a čilé redakce nalezne odběratelstvo hojné, mezi studentstvem, mezi pilnými čtenáři našimi, mezi čtenářskými spolky, mezi podivíny, kteří kupují knihy jen kvůli knihovnám a jimž nelíbí se mnohé knihy posud vydané, že jsou „jedna dlouhá, druhá široká a třetí roztomile scvrklá“. Zde nevyhoví ani písecká sbírka „oblíbených románů“, která se tak líně a příliš chudě rozbíhá, ani Slovanské besedy, které přísahaly, že nevypustí než dvanáct svazků ročně, pro *obyčejného* čtenáře někdy se nehodících, vždy ale pro čtenáře takového poněkud drahých. Překladatelstvo při podniknutí onom secvičené a vždy hotové opatří nám každou důležitou novinku co nejrychleji.

H L A S 10. března 1864

△ V Praze 31. března.

S výšiny alpujarraské blíže Padulu zíral vyhnaný Abu Abdallah Mohamed, poslední král maurský v Španělich, naposled na své, nyní již na věky ztracené nivy, na čarokrásnou Granadu a snivý hrad Alhambru. Poslední jeho pohled na tento ztracený ráj proměnil se v horký proud slzí. Aješa máti však přerušila němý bol synův slovy na věky pravdivými: „Plač jen, synu, plač jako žena nad tím, čehož jsi nedovedl jako statečný muž uchrániti!“ –

Loučím se s feuilletonem jako Abu Abdallah Mohamed, slze jako žena, neboť jsem nedovedl ráje svého jako statečný muž uchrániti. Loučím se s mladým svým životem, jehož krásnému běhu padla cihla na hlavu. Loučím se se vším sebevědomím pochlebným, neboť „bez nynějšího feuilletonu obstojíme bohdá 3 i 4 léta, k tomu jen desátý jej čítá. Vidím v nynějším feuilletonu jen mrhání času a místa, vidím v něm krmení lačného malicherným cukrátkem.“ Alespoň tu zásluhu mám, že odstupuju včas na skromné slovo a přání, od *P. Romana Voríška*. Priority nemám ovšem ani v činu tom, neboť jest to feuilleton Národu, který dekretoval smrt feuilletonistům českým, a netážu se již ani, proč právě Národ *nechce a nechce* mít feuilleton.

Ano, bratři v žurnalistice, sbohem! Vždyť návrhu novému musíte se podřídit, již z úcty k „starým pamětem dějin českých“. Jest to ale také kolosální nápad, ve feuilletonech českých časopisů uveřejnit *veškeré* paměti dějin českých, podat „*systematický, chronologický celek památek dějin našich, tak aby počínající od Libušina soudu žádný starý historický pramen vypuštěn nebyl!*“ Kdo by sobě byl pomyslíl, co z toho nepatrného místa pod čarou býti může! Nenamítejte, že by noviny samy následkem rozsáhlejšího feuilletonu zkráceny byly, vždyť námitka ta „jest neplatna, ano neprozřetelna“. Rozhodněte se

jako mužové a zvolte již tučnou literou: „Národe, aby noviny, které odbíráš, zítra se jak obyčejně již netrhaly a neklesly v zapomenutí, ale aby postavily sobě pomník na dlouhé věky, chci tobě ve feuilletoně podávati znenáhla něco ceny trvalé a *vyšší než noviny samé*.“ Nenamítejte, že politické „noviny“ mají právě co *noviny* účel jiný, při tak *velkém* účeli neplatí námitka žádná.

Rozvažte! Vzájemnou úmluvou českých časopisů dostal by feuilleton *výšku několika palců*, u všech novin stejnou, toliko že by musel býti stránkovan. Tou měrou povstal by na prvním listě novin feuilleton o dvou stránkovaných listech, asi v malé osmerce. Dobře stránkovaný feuilleton by se na konci roku vystříhl a svázati dal. „Papír by mohl zůstatí spánem-bohem jen ten, na němž se noviny tisknou“, nemusili byste tedy snad k číslu přilepovat dolů kus papíru bělejšího. Nenamítejte, že nepochopujete, jak by se sražené sloupce časopisu pak *rozvázat* mohly na stránky, ba že toho ani žádný tiskař na tom širém světě nepochopí; do toho vám nic není, – vymluvte: „Národe, aby –“

Rozvažte dále! Tak mnozí bĕdují, že povstaly strany v národu, že časopisy mezery ty rozšiřují řevnivým způsobem. To přejde, nebo tam jen udrží se nepřátelství, kde lidé sobě se nesbližují. Redaktorové se budou nyní scházet a budou ve jmenu vlasti svorně měřit „palce“ feuilletonu, budou v křesťanské lásce objímati se „za rok v 3–4 svazcích po 45 arších“. – A bĕdujete sami, že účastenství obecenstva není příliš valné. Krásnou odevřel vám P. Roman Voříšek výhlídku, vždyť je možno, že obdržíte i podporu, – ano, skutečnou podporu, totiž opravdové peníze; je prý možno, že by „Dĕdictví sv. Jana, sv. Prokopa a bohoslovecký spolek k vydávání starých církevních historických památek i sem síly své soustředily!“ Nuž, ještě nic? Ještě žádné „Národe, aby“?

A rozvažte ještě, že jen počátek zdává se obtížným, že z malého seménka vzroste ještě mnohý jiný strom. Národ, zachutnavší sobě na latinských a jiných listinách, bude lačnit i po jiné stravě vědecké. Zakrátko a z vlastního popudu počnete podávat i nad čarou „něco ceny trvalé a vyšší než noviny samé“. Aby noviny zítra se jak obyčejně již netrhaly a neklesly v za-

pomenutí, vynecháte zbytečné úvodní články, směšné telegramy, hloupou politiku, a rostlinosloví, návod ku hře na piano, domácí kuchařka bude blahodárně oučinkovat. Jakož se ale jedná při historickém feuilletonu o zachování pamětí, musí se především i nad čarou zacházet konservativně. Všeobecný jest stesk, že mizí výrazy dobré, zvláště technické; úkolem našich spolupracovníků bude tedy sbírat je a vytisknete nejdříve slovníček nunvářský, pak – – atd. „Až pak budou“ – slovníčky ty – „v knihovnách pražských, po českém království, v Brně, na Slovensku, ve Varšavě, Moskvě a v Petrohradě, na hranicích *asijských*, až budou u bratří Jihoslovanů a u zaatlantských bratří v Americe, v Londýně a v Paříži (totiž v tom zaatlantském Londýně a Paříži), tenkrátě nám je krutý osud zase tak lehce nevyrvé a nezničí“; osud „aspoň nad jedním z těch míst bude bdíti a nepřipustí úplnou ztrátu předražených nám památek“. Mohlo by se v podávání věcí takových ovšem pokračovat jen po tři kvartály ročně, neboť čtvrtý kvartál musí podat *úplný rejstřík* k výše zmíněným historickým pamětem. Pak ale bude jedna jediná myšlenka a snaha velká a oficiální i neoficiální redaktor budou se objímati za rok v 18–24 svazcích po 45 arších! Již vidím, jak otvíráte ústa, abyste zvolali hřímavé „Národe, aby“!

Já, Abu Abdallah Mohamed, se zastřenou tváří opouštím svůj ráj, jehož jsem nedovedl uchránit. Vy nepotřebujete více hravého, lehkého feuilletonu, neboť dostanete mumie překrásné. P. Voříšek ovšem nás těší, pravě: „Za několik let, po vykonání svaté povinnosti k vlasti, mohli byste opět feuilletonovati, co by srdce ráčilo.“ Kdož nám ale za to ručí, že podržíme pak ještě klíčící sílu jako ta pšeničná zrna egyptská v žaludku mumií! Dávám truchle sbohem a zpívám v myslidle nápěvu 811, obsaženého v příloze nápěvů k Erbenovým Prostonárodním českým písním a říkadlům:

*Poslední bje hodina,
umíráme :
z vůle boha hospodina
se shledáme.*

H L A S 1. dubna 1864

Jedním z nejpopulárnějších a nejzasloužilejších nyní žijících spisovatelů českých jest Prokop Chocholoušek, jehož spisy, z větší části na slavné historické půdě národa našeho spočívající, do lidu českého byly vnikly, jsouce beztoho již obsahem svým jemu příbuzny. A věru nevíme, zdali mimo Tyla některý spisovatel český známější jest u lidu našeho než Chocholoušek! Nebudeme se zde proto spouštět do rozbírání jeho děl a obmezíme se na některá data z rozmanitého jeho života, která by k tomu přispěla, aby čtenář zdokonaliti si mohl obraz muže o písemnictví české tak zasloužilého, muže to, jenž právem nazván jest prvním českým romanopiscem. Prokop Chocholoušek narodil se dne 18. února r. 1819 v Sedlci, kraje Táborského; vystudovav pak v Praze gymnasiální školy, odebral se r. 1837 přes Tyrolsko do Italie, kdež pobyv v Pádově po dvě léta navštívil před návratem svým Dalmacii a Černou Horu. Cestu prvnější popsal Chocholoušek ve svých cestopisných obrazech ve Vlastimilu, na cestě pak po jižních krajích slovanských vssála bujná obrazotvornost jeho tolik dojmů do sebe, že se z této cesty stal pro něho nevyčerpatelný zdroj pro povídky jihoslovanské, v nichž Chocholoušek jmenovitě v posledním svém díle Jihu původností, jakož i věrností v líčení života těchto krajů nemálo byl vyniknul. Navrátiv se do Prahy studoval zde chirurgii, avšak brzy se přesvědčil, že jediným jeho povoláním, k němuž ho náklonnost i nadání vedly, jest spisovatelství. První jeho pokus spisovatelský byla krátká novela Vanda ve Vlastimilu, jížto Chocholoušek takého úspěchu dosáhl, že tím pobádán na nastoupené dráze dále pokračoval. V časopisech tehdejších vycházejících vyskytuje se také již velmi zhusta jméno Chocholouškovu; první ale větší dílo, které Chocholoušek o sobě vydal, vyšlo r. 1842, byl to

třídílový historický román – Templáři v Čechách. Nejčinnějším spolupracovníkem byl Chocholoušek ve Květech, pro něž před r. 1848 skoro výhradně psal. V téže době vyšel též u Jaroslava Pospíšila román Jiřina z českých dějin, jímž jméno Chocholouškovo ještě oblíbenějším se stalo v lidu českém.

Konečně přišel i rok 1848 a strhl Chocholouška, muže to nadšeného pro svobodu a národnost, do proudu; beletrie musela si na čas odpočinouti a vzato jest do ruky péro bojující za práva národu. Chocholoušek stal se žurnalistou a pracoval hned od prvopočátku u Večerního listu, založeného J. Knedlhansem Liblínským. Tím ovšem vydal se všem nesnázím všanc, které se při nastalé reakci na každého, kdo dříve byl neohroženě za práva lidu vystupoval, tehdaž jen hrnuly. Tak zatčen jest Chocholoušek po událostech svatodušních a uvězněn na hradě pražském; když se ale ani nejmenší viny na něm shledati nemohlo, propuštěn jest po šestinedělním vyšetřování soudem vojenským zase na svobodu. Nato vstoupil do redakce tehdejších německých novin Konstitutionelle allgemeine Zeitung aus Böhmen a dal jim směr slovanský, a když konečně Liblínský co redaktor Večerního listu k vojsku jest odveden, nastoupil Chocholoušek jeho místo a vedl Večerní list velmi šťastně, neboť jej udržel až do počátku roku 1851, když již všechny samostatné noviny české přísnosti vojenské za oběť byly klesly. Tu přišla řada i na Večerní list a Chocholoušek opětně jest zatčen a po tři měsíce na hradu pražském ve vazbě držán. Když konečně opět jest na svobodu puštěn, byl již všecken politický ruch zaniknul, takže nanovo činnost svou k pěkné literatuře obrátiti musel. Od r. 1852 napsal mnoho povídek pro Vesnu ve Vídni, pro Lumíra, pro Koledu v Brně, pak romány Privitan, kmet staropražský (ve 2 dílech), Dvě královny (ve 3 dílech), Cola di Rienzi (ve 3 dílech), Hrad (ve 2 dílech), vesměs pro Bibliotéku původních románů, vydávanou od K. Jeřábkové v Praze. R. 1854 odebral se Chocholoušek na statek bratra svého v Haliči blíž Rzeszówa, kamž po roce od českého mistodržitelství beze všeho udání příčin internován jest. Tím ovšem uvrženy jsou na něho nové nesnáze, neboť od této chvíle ani kroku učiniti nesměl, aby bedlivě

oko vlády o něm nevědělo. Tak se i stalo, že když r. 1859 Chocholoušek žádal, aby přesídliti se směl do Prahy, dán jest mu písemný rozkaz, že ve 14 dnech odebrati se musí ne do Prahy, kamž byl žádal, nýbrž do Sedlce, rodiště svého, kde pod přísnou dohlídku úřadu okresního dán jest. Subvence na výživu nedána mu však žádná, takže tím nejen na svobodě, ale i na nejnutnějších potřebách svých týrán býti měl. Vůkolní duchovenstvo se ho ale šlechetně ujalo a podporovalo ho všemožně; také pražský kněhkupec I. L. Kober poskytnul mu podpory, přijav do svého skladu Jih, o němž Chocholoušek teprv pracoval, a vyplatil mu honorář již napřed. Když konečně r. 1860 svobodnější zavanul duch ve vlasti naší, nastala i u Chocholouška nádej, že sil svých ve prospěch národa svého opět výdatněji bude moci upotřebit. Žádal tedy opět za povolení k návratu do Prahy, a když mu konečně povolení k tomu dáno bylo, začal zde ihned být činným v novinářstvu i beletristice. Nyní jest spolupracovníkem Hlasu a pak i naší Rodinné kroniky, v níž povídky své Žena černoorská, Dimitri, Poprava českobrodská a jiné uveřejnil. Dnešní číslo naše přináší od něho zajímavou literární „vzpomínku“. Na konec připomínáme ještě, že Chocholoušek, ač před dvěma lety dosti těžce ochuravěl, nyní ještě dobrému těší se zdraví a že ještě mnohou zdarnou práci od něho lze očekávat. O jeho povaze praví NS: Ve svém smýšlení politickém jest Chocholoušek rozhodně svobodomyslný a nezvratně poctivý.

doktor práv, geniální spolupracovník někdejších Brejlí, skonal dne 21. dubna na Smíchově u Prahy. –

Ze životopisných dat uvádíme následující: Václav Kremla narodil se r. 1810 ve vsi Malíně (u Kolína) co třetí syn nezámožného chalupníka. Starší dva bratři byli již určeni „do škol“, Václavu tedy dle náhledu otce zbýval jen život rolnický. Odbyv vesnickou školu v Nových Dvořích odebral se však hošík samovolně do Prahy ku příbuzným. Zde pak počal i dokonal studia svá; na gymnasium vždy premiant, na filosofické fakultě student eminentní, propracoval se výtečně i studii právními, takže r. 1841 na doktora povýšen. V dobrých společnostech pražských byl Kremla již od gymnasia úplně zdomácněl.

Když přišel rok 1848 a Bedřich Moser později své Brejle vydávati počal, byl Kremlův ostrý vtíp hlavní ozdobou oblíbeného toho listu. Mnohá čísla Brejlí vyšla úplně z ducha Kremlova, byť i ne z péra jeho.

Po r. 1850 jevil život Kremlův úpadek štěstí, život to skoro stále kočující, plný choroby a také nedostatku.

Chud skonal po dlouhé nemoci na tuberkule. Pohřeb jeho koná se dnes.

Pokoj popeli přítele Mosrova, jenž tohoto tak brzy následoval!

H L A S 24. dubna 1864

V písemnictví našem mladém jest pořádku ještě povah spisovatelských a nakladatelských, jež by co povahy určité zasluhovaly zvláštního povšimnutí, mezi ně pak naleží zajisté přítel Vilímek. Podáváje zde nástin biografický, vážím i z toho, co každému ovšem již z generálních otázek při veřejných přelíčeních známo, i z toho, co vím sám z víceletého společného působení a práce. Rozumí se samo sebou, že leží mimo obor Rodinné kroniky každé oceňování osobnosti co do významu politického, a cokoliv z dotýčných fakt se uvádí, stojí zde jen k vyplnění obrazu životopisného. Reflexe je tím méně potřebí o muži v rozkvětu věku i působení.

J. R. Vilímek narodil se ve Vamberku ve východních Čechách dne 1. dubna 1835. Školy navštěvoval tamtéž, napotom v Rychnově, Moravském Šumberku a v Praze. Po prvé u veřejnost vystoupil r. 1855 ve Zlatých klasech pod jmenem Jan Velešovský, v nichž více básní a drobnějších článků uveřejnil. Rok nato pomáhal pilně ve sbírání „českých národních pověr“, V. Houškou v Musejníku uveřejněných. V prosinci téhož roku byl Päumannem z Prahy vypovězen a na celý rok do svého rodiště Vamberka internován, odkudž se nesměl přes půl míle cesty a 24 hodin času vzdáliti. Nemoha jinak oučinkovati, dopisoval alespoň do jediného tehdež politického časopisu českého, Šestákem ještě redigovaných Pražských novin, pod firmou „Od Zdobnice“. Jedno takové „Od Zdobnice“, jednající o české hlavní škole ve Vamberku, bylo by brzy Šestákovi pomohlo z redakce a opatřilo opět Vilímkovi přísnou úřední důtku.

Navrátiv se koncem r. 1857 již ženat do Prahy, počal v únoru r. 1858, na počátku ve spojení s Jos. Svátkem, vydávati Humoristické listy, zprvu v sešitech desetkrát do roka,

od druhého pak až do polovice třetího ročníku co nepolitický, a konečně co politickosatirický týdeník až do ročníku šestého, kdež nečekaje, až soudní zákaz dalšího vydávání jich v právní moc vejde, sám další vycházení zastavil. Letošním rokem vycházely nákladem Vilímkovým politickosatirické časopisy Bič, Blesk a Rolničky, a předtím, r. 1859, založil za hlavního spolupracovníctví nynějšího redaktora Rodinné kroniky známé Obrazy života, později v litomyšlský náklad Augustův přešlé.

Z ostatních částečně jen Vilímkovou péčí, částečně spolupůsobením některých přátel tiskem vydaných spisů uvádím jen následující: Dva ročníky Humoristického kalendáře (1859, 1860), Nová růže stolistá čili Sto nevázaností v řeči vázané, Krakonoš, humoristický almanah, tři díly Besedníka, dva díly Komedií Matěje Kopeckého, dvoje vydání zpěvníku Hlahol, Veselý zpěvák, dva ročníky Proroka, prostonárodního kalendáře vydávaného nákladem Stýblovým, veliký obraz Oslava českých vlastí s textem atd. Přispíval i jinam, jako do prvního ročníku Času, do Rodinné kroniky, do slavnostního almanahu Po desíti letech. Mimo to nakládal též na celou řadu spisů českých a v našem duchu psaných německých.

Za redakce Vilímkovy měly Humoristické listy 5300 stálých odběratelů. Dříve však zápasily i s materiálními obtížemi, takže Vilímek v těžkých letech 1858–1860 velkou část svého jmění přidati musil.

R. 1862 odbyl Vilímek, jak známo, čtrnáctidenní vězení lehké, nyní nastává mu osmiměsíční žalář těžký, vedle čehož již na pokutách as 3000 zlatých platil. Při všech soudech svých tiskových měl Vilímek jen jednu *malou* „polehčující okolnost“, totiž nejdřív dcerušku, napotom synka.

Zásluhy Vilímkovy o povzbuzení čilého a veselého ducha společenského ceníme všickni vysoko.

J. N.

Až na nejnovější dobu pohřešováno v našem písemnictví kníhu, která by sloužila co historická chrestomatie aneb čítanka našemu obecnstvu vzdělanějšímu, nejčetnější to části čtenářů spisů vydávaných v jazyku mateřském. Tuto mezeru vyplniti bylo snahou spisovatele kníhy právě v tisku se nalézající, která v brzké době na světlo vyjde. Profesor *Jodl*, jenž se již dávny čas myšlénkou o takové kníze zanášel, vybral ze spisů mužů na slovo vzatých, co nejlepšího o záležitostech pro nás nejdůležitějších a takořka nejsvětějších výtečníci tito byli pronesli, jakož: o Slovanech co prabydlitelích v zemi české a moravské, o jich povaze a mravech, o záležitostech náboženských od prvopočátku křesťanství v zemích československých, o bohoslužbě slovanské při obřadech církevních, o pozůstalých památkách písemných z doby této, pak o nejdůležitějších událostech v dějinách československých. Vynasnažil se vše to soustřediti v jednotlivých odděleních zaokrouhlených, v tom úmyslu, aby čtenářstvu se dostalo lehkého a jasného přehledu věcí těchto a dokonalé známosti o nich, jakož i čtení co možná zábavného.

Poněvadž po uvedení křesťanství do zemí našich užívalo se písmo svatými apoštoly slovanskými Kyrilem a Metodějem k nám přinešeného a *kyrilicí* nazvaného, pak po odštěpení církve východní od západní písmo tak zvaného *glagolského*; pročez hleděno i k tomu, aby se čtenářům podal co možná světlý obraz a pojem o tomto obojím písmu co našem vlastním a původním. Dále jest pro každého vzdělanějšího nutnou potřebou, aby se obeznámil se svými sourodými pobratřenci jinოსlovenskými, s jejich jmeny, hranicemi a množstvím, i s nejhlavnějšími dějinami jejich; k tomu poslouží obšírnější článek o stavu veškerého Slovanstva nynějšího. Konečně ne-

méně důležito jest seznati všech těchto národa slovanského kmenů rozmanitá nářečí a hlavní známky, kterými se různí mezi sebou : to vše sestaveno v souhrn jasný a lehce přehledný.

RODINNÁ KRONIKA 4. června 1864

△

Nastala a panuje v duševním životě našem skutečně unavenost, ba jakési vysílení. Sama žurnalistika je unavena, unaveno i čtenářstvo, kteréž v době politické neplodnosti sáhá rádo ku lektuře, jejímž účelem, byť i ne vždy výsledkem, jest dosažení ceny neefemérní. Čtenářstvo sáhá po lektuře a lektury není, totiž *původní*, kteráž jediným lepším zjevem osvěží více ducha národa než celá řada přeložených spisů, jakéž největší ruch vzbudily opět jen v originálu svém. Není dostatek původních sil spisovatelských, toť stará žaloba, a nejvíce žaluje na nečinnost spisovatelů ona strana, která za doby činnosti těchže tvrdila, že by bylo pro písemnictví líp, kdyby vůbec nepsali: písemnictví prý se jimi kazí, protože snaží se býti – původními. Na všechn způsob je sil však přece málo, a potřeba časová zahнала k tomu ještě na příklad síly beletristické na pole časopisecké. O tom – myslíme alespoň, že k tomu se čelilo – čtli jsme rozkošné místo kdesi: „Mnohý vyšinul se z určené mu dráhy a zastává nečestnou úlohu statisty.“ Nu když odehrává se velká činohra politická, musí kvůli celku statistovat třeba také operista, když „lepších“ statistů není; v žurnalistice naší stává se ale bohužel, že statistují také lidé, kteří neumějí ani stát ani chodit ani ruku vyzdvihnout. Avšak na jaké scestí dostali jsme se tu, chtějíce jednoduše uvítat Jandovu knížečku již proto co úkaz zajímavý, že je co knížečka původním veršem naplněná úkazem řídkým!

Janda je talent klidný, milý. Zapředen v lyriku svou dovede i tenkrát dále neunavně básniti, když jiní kolem něho rezerváni odkládají tužku a blánu stranou. Ve verši svém je cituplným, avšak klidným lyrikem, v próze obratným, avšak opět klidným vypravovatelem. Obě tyto vlastnosti vybudo-

valy Talafúsa a oběma je Talafús ostře určen. Zdá se nám, že epos jeho jest z prací, jakých sobě čilejší duch spisovatelský hned v době mládí svého předsevezme a určí, a k nimž pak často život celý ani nestačí. Nadsvědčuje tomu hotovost celek ovládající a básník praví to v epilogu sám:

*Já drubdy v blahé mládí svého době
jsem poutnické rád uchopil se holi
a prošel křížem české hory, doly,
já na mnohém dlel české slávy hrobě.
Již dávno tomu, co jsem odložil svou hůl,
co meze položil mým poutím osud,
však duch můj z upomínek žije posud –
jáť v upomínkách trávím víc než žití půl!*

Je v tom nadmíru šťastná myšlenka, sáhne-li básník český do oné doby romantické, která po bitvě lipanské poslední zbytky nesmrtelných bojovníků českých vyhnala za hranice, vypudila pod nebe cizí, pod nímž možno dýchat ještě vzduch válečný. Široký tu, tmavými, smutnými rysy ostře vyznačený obzor, za nějž slunce české slávy krvavě zapadá, bouří ještě budíc posledními paprsky, jako slunce rozvlnuje zapadajíc ještě moře, pod jehož povrchem již spánek smrti. Mocného potřebí k tomu ducha, aby vyměřil stíny obrovského ducha českého, a jakých k tomu prsou potřebí, aby srdce se nezalilo tím mořem prolité krve, jakého hrdla, aby se nesevěřelo bolestí celého národa a dovedlo nad mohylou zapět žal důstojný! Na kruchtě tohoto slzami vykropeného chrámu mají ještě tisícové pěvců dosti místa, – kéž najde se jeden hlas klenbou otřásající!

Janda vyňal obraz z toho dle obrazu svého ducha. Velkého děje dotýká se jen lehce, jen jako novelista, který kvůli kontrastu k subtilnímu a subjektivnímu životu beře historické pozadí, jen jako krajinář, který v těžkém rámci vyvěsil něžnou, modravě omženu krajinu. Reflexe šatí se v tóny lyrické, – ovšem, hroby jsou již staré, místo mocného pozounu může nad nimi třeba žalm slavíkův truchlit. I ty rekovité rozměry hrdiny svého naznačil jen arabeskami. Talafús nevykonává

činy své ani snad co bojovník puzený neodolatelnou touhou po boji, ani co mstič úpadu husitského; tím jest jen z počátku, později ho určuje, vede i ničící láska. Avšak i tuto vyznačuje, jako všechny momenty duševní, jako popis a děj sám, básník jen lehýnce. Lehkost jest vůbec předností i vadou celé básně, ač na jednotlivých místech vyšlehuje opravdový plamen mocného nadšení. Na doklad zde úryvek ze zpěvu sedmnáctého:

*Slávo, vyšších světů vidino,
plná vnady, plná spásy,
nadpozemských lubů květino,
plná vůně, plná krásy!
Blažen, koho dech tvůj ovane,
komu podáš rámě ochranné,
komu jasný pršek tvého lesku
padne na života bludnou stezku;
spadnout s něho šlaky člověčenství,
pro rozkoš, již svět mu chystá,
v srdci přesném není místa,
nepoddát se brozbám protivenství,
neštítí se práce, lopocení,
neskloní své šíje v utrpení!
Stoje nezhromen, i když se světy boří,
pevně hledí k výši, kde tvá hvězda hoří,
s mírem v duši klesá v boji,
nad život zná vyšší cenu,
smrtí vykoupí si život trojí –
neboť bere za odměnu
nesmrtelnost z ruky tvojí!*

Úkázky dostačují zároveň pro důkaz, že verš je korektní a plynňý, vlastnosti to, kterým jsme při verši Jandově ovšem již dávno uvykli.

Talafús není dle toho, aby daleko vynikal nad básněmi jinými, o sobě je však zjevem milým.

H L A S 8. června 1864

Přeložil Václav Nebeský

△

Nebeský je v literatuře naší zjevem zvláštním. Hlavním rázem jeho je elegantnost, kterouž jeví nyní v překladech a jevil druhdy v básních původních, – jichž jsme ovšem před dávnou již dobou seznávali. Při tom všem kráčel cestou u nás neobyčejnou, ano opačnou básníků ostatních; tito brali za základ poesii národní a propracovávali se znenáhla až k umělé, Nebeský pak dostal se poesií umělou až k národní. Sám jsa duchem poetickým měl pro obé smysl nejživější. Nevyšlo posud úplné sebrání jeho básní původních a nemůžem nyní na doklad uvádět ani prací roztroušených, neboť poslední z nich spadají as s počátkem zaniklého již Lumíra. Avšak v běhu posledního roku vyšly od Nebeského dvě knížky, jež jsou dokladem o sobě tím větším, že je můžem mezi přední zjevy literární vřadit vzdor tomu, že obsahují jen překlady, jedna *romance starošpaňhelské*, druhá, nyní právě vyšla, *новоřecké písně národní*.

Jakou důležitost mají poslednější co doplněk naší literatury vůbec, o tom můžem pomlčet tím spíše, že Nebeský sám určil význam novořecké národní poesie v jednom ze svých četných a překrásných článků literárních. Nám zbývá jen těšiti se spisu samému, uznati, že v něm skutečně kus kouzelného jara, vyznati se, že jsme po přečtení byli osvěželi, omladlí. Po přečtení? Ne! My alespoň nemohli jen číst a dále číst, my knížku prosnili, stavíce se stokrát u míst, při kterých rozkoší až dech se zatajuje, ba my jí ještě ani nedosnili a necháme ji po ruce, abychom se stokrát k ní ještě vrátili! Tím jsme vyslovili ovšem již celou úvahu svou, – což zbývá také ještě, aby se podotklo o básních, jejichž epika je tak mocna jednoduchostí svou, jejichž lyrika tak neskonale dojemna. Ledaže určíme ještě poněkud, jak daleko obsah sáhá, jak velký je obzor národní té poesie novohellenské.

Nejspíš že aby obsah nejnovějších básní epických osvětlil, sdělil Nebeský nejdříve některé básně historické, sahající až do samého středověku. Zboření Adrianopole (r. 1361), Dobyty Konstantinopole začínají vypravování o reji bojovním, kterýž sáhá až po dobu naši, v živobytí kleftským živou má posud půdu pro národní epiku. Vypravování je pravým vzorem toho, jak se skutečnost s neskutečností v mysli prostého lidu pojí a jak pohnutlivě naivní výraz se spojení tomu dostává. Čtem-li jen konec básně Dobyty Konstantinopole:

Rodička boží lekla se
a každý obraz plakal.
Utiš se, boží rodičko,
obrazy neplakejte,
vždyť přijde doba, přijde čas
a bude to zas vaše –

máme již pravzor poetické naivnosti lidu před sebou.

Obdivujem se kráse a síle jihoslovanských básní epických, kteréž ze samého národa vyšly, obdobu jejich spatřujem zde v písních novořeckých. Vypěstilo je totéž jižní nebe, nad Řeky ještě jižnější a lazurovější, vyklíčily z tétož půdy kypré, z nesmírného, nekonečného národního neštěstí. Oba národy sklíčilo jho turecké, v obou bylo vždy dost odvahy, dost mužů neohrožených, kteří za vlastní i soudruhů svobodu život každého okamžiku nasazovali. Krví nasáklé pláne nepřály jejich svobodě, mužové prchli do hor, z nichž nepříteli vypověděli věčnou válku, stali se z nich zde hajduci, onde klefti, loupežníci a mstitelé. O hrdinách těch znějí přčetné kleftské písně, v nichž odvážným vyslovena nejvyšší úcta, spojená ovšem s neuvědomělým zvyšováním činů, k jakémuž lid ve svém obdivu krvavé romantiky vždy a všude sáhá. Přitom obdržují rodinné a jiné něžné svazky tím větší pevnosti, tím horoucnějšího popisu. Uvádíme opět jen jediný doklad, konec básně Smrt kleftova:

Potkáte-li matičku mou,
co mne často proklela;

*proklínala mne, můj bože,
po třikráte do roka :
Jednou na den Blahé zvěsti,
na den Palem po druhé,
po třetí, co nejtrpčejší,
na to boží vzkříšení.
Neřekněte, že jsem umřel
ani že jsem zavražděn,
řekněte jí, že jsem ženat
v cizí zemi daleko,
že má žena černá země,
kamínky má děťátka.*

Balady, které nemají historického pozadí a vyrůstají ze zbytků a modifikací mythologických názorů dřevních dob, jsou taktéž hojné a je z nich učiněn krásný výbor. Nadvládají v nich pověsti o smrti, o Charonu, jehož novověkou obdobu Nebeský již v Rodinné kronice vysvětlil.

Co pak se týče *čisté lyriky*, ta je ovšem pod každým nebem jiná, jako ta květena, – na severu sněžný zvonek, v Peloponnesu černý karafiát a květ granátový. Což řekne čtenář k lyrickému obrazu jako :

*Když se směje, růžičky jí
do zástěrky padají –*

nebo k následující lehké popěvce :

*Teprv je jí dvanáct roků,
již se chlubí dívčinka :
„Aj slunéčko, snad bys chtělo
hezčí býti nežli já?
Ty jen sušíš suché listí,
wadlou jen travičku,
mnou pak uschnou Hellenové,
junákové romejští.“*

A podobných krás je na každé stránce!

H L A S 9. června 1864

VÁŽENÉMU ČTENÁŘSTVU
A ODBĚRATELSTVU RODINNÉ KRONIKY!

Rodinná kronika počíná nové čtvrtletí, již čtvrté to za nového jejího směru. Hlasy veřejné a soukromé schválily posud vždy směr ten, srovnávající se úplně s námi chtějícími podati rodině české i jednotlivcům časopis druhu vytríbenějšího, který by zároveň původností svou vytlačil a nahradil všechny podobné podniky nečeské, za poslední doby valem k nám se vtírající. A věru že se srdečnou radostí přehlízíme řady jmen svých odběratelův, která jsou nám důkazem, že skutečně pracujem pro inteligenci českou. Jsme povděčni odběratelstvu takovému, avšak ještě tak mnohá vzdělaná rodina česká dřímá posud v netečnosti a vysvětlitelno tím, že značného nákladu vyžadující Rodinná kronika posud se značnými peněžitými ztrátami pracuje. Nechcem se podpory ani dobředovat ani doprošovat; nechcem ale také náklad zmenšit příbráním překladů nebo nepůvodních obrazů, čímž by vnitřní cena listu značně utrpěti, ano list významu svého pro české písemnictví pozbyti musil. Pracujem s neunavnou chutí dále, v důvěře, že přece proniknem úplně, a oznamujem, že příštím již číslem přechází Rodinná kronika v *náklad*

Slovanského kněhkupectví J. Nováka a J. R. Vilímka,
kterážto firma dální důvěru českého obecenstva zajisté odmění.

V redakci nenastane změny, také pan *František Schwarz* věnuje listu nadál píli svou co první spolupracovník, a takž budem pokračovat v původním směru svém, aby Rodinná kronika obrazila stejně *stav českého písemnictví i umění* a aby působením jejím obzor českého ducha vždy dále a vždy trvaleji se šířil.

Odvoláváme se k posavadní činnosti své, že poctivě pečujem o to, abychom získali sobě *spolupracovníků co nejlepších.*

Vyzývajíce k hojnému předplácení se podotýkáme, že postaráno je pro příští dobu hlavně o *dobré příspěvky novelistické, o původní cestopisy a články zábavně poučné*, taktéž o vynikající rytiny; ku všem *zjevům časovým*, jakož i k pestrosti feuilletonu svého budem zvláště přihlížeti.

K vůli ilustracím objednáno také *silnější papír*, než byl posavadní.

Listy týkající se administrace zasílány buďtež na Sklad Slovanského knihkupectví J. Nováka a J. R. Vilímka v Praze, týkající se redakce buď tamtéž, buď do redakce Hlasu (Železné dvěře, č. 436-I).

Jan Neruda

RODINNÁ KRONIKA 25. června 1864

Listy přítele faráře Fikara naléhaly, děsně se z nich ozýval strach o milovaný život; ouzkost nás všech byla mocnější než všechna naléhavá práce a vybral jsem se na cestu do Nadějkova. Smutnou předtuchou určen vzal jsem Chocholouškova patnáctiletého syna Otakara s sebou, – možnoť, žeť měl otce naposled spatřit živého, naposled se s ním zulíbat. Neřekl jsem mu nic určitého, chudák sám tušil nejhorší.

Překonali jsme příjemnosti jízdy po dostavníku, vyspali se v nepřívětivých Voticích na tvrdé lavici a spatřili konečně Sedlec, rodiště Chocholouškovo. Tam dole na náměstí stojí přívětivý, čerstvě obílený domek, v němž se byl narodil první romanopisec českého národa, tamhle vzadu je skromná stodola, na jejímž mlatu za letní doby stával psací stolek Prokopův, a ostatní bohatší budovy vůkol dívaly se později na nebohého, jak z Polsky sem internován potloukal se bez domova v domově svém, jak četníci sledovali každý krok muže, jenž byl příliš dobrým, než aby se byl odvážil jen postěžovati sobě, jak ponechán beze všech prostředků, zbaven všech pomůcek, zůstaven byl milosti lidské ten, jehož život byl milostí celému národu. Oděv na něm zvětšel, obuv se rozdírala, a přišly dlouhé, chladné noci, za kterých nocleh u četníků vyprošený mdlé hlavě alespoň na okamžik ulehčiti musil. Přední spisovatel! – – Jinde věc k neuvěření, u nás bohužel všem velmi pochopitelno!

Dále viděl Sedlec rodáka svého, jak milostivě z internace propuštěn „protokolárně přislíbil, že se bude bezouhonně chovati“, a naposled, jak churav, se zdravím zničeným ubíral se do Nadějkova, aby zde zotavení hledal a smrt našel. –

K Nadějkovu zamířili jsme pěšky a byli jsme po nějakém bloudění po pěšinách konečně na nadějkovské faře co nejsrdečněji uvítáni.

„Již jsem Prokopovi sdělil, že přijedete se synem,“ pravil důstojný pan farář. „Z počátku nechtěl věřit, pak plakal. Před chvílí teprv pravil: ‚Až to udělá před farou hrr!, budu vědět, že jsou zde.‘ Je s ním mnohem hůř!“

Právě vykonávali u nemocného obtížnou, bolestnou práci obkládání, kterážto práce byla při pokročilém stupni všeobecné vodnatelnosti velmi namáhava pro nemocného i pro služebnictvo. Musili jsme sečkat. Konečně jsme mohli k němu vstoupit.

Chocholoušek ležel na čistém loži, v světničce jako skříňka, naplněné ku podivu čistým vzduchem. Když jsem vstoupil, vztáhl těžké své ruce ke mně. „Bratře, bratře!“ zabědoval radostí i bolem, objímal mne a bohaté slzy vyskočily mu z očí. „Otakare – synu,“ a nemohl dále mluvit. – „Snad mne nepřicházíte pochovat?“ pokračoval po nějakém okamžiku, „eh což – ale povídal jsem vám, Fikare, že jsme v redakci naši jako kopulování!“

Muže povahy Chocholouškovy netřeba těšit lichými frázemi. Rozmluva měla ihned ráz všeobecnější, mluvilo se o tom i onom. Přiblížil se čas obědu a Chocholoušek prosil, abychom pojedli v jeho světničce, – „rád bych vás užil.“

Po obědě žádal nás sám, abychom ho opustili a později zase přišli. Napadalyť ho časté mrákoty, podřimoval, ještě častěji musil dát se obvazovat a netrpěl při tom žádných nepovolených v jizbě. Dojem, jaký zevnějšek jeho na mne učinil, byl velmi smutný, zničoval všechnu nádej. Oteklina byla se celého již těla zmocnila v míře hrůzné, oko jeho, dříve vzdor silné krátkozrakosti vždy dosti živé a výrazné, hledělo vyhasle a prázdně s předmětu na předmět, pleť byla již zesínalá jako u mrtvoly. Vzdor nevyslovitelným bolestem byl trpěliv jako beránek, uposlechl každé žádosti, byl vděčen za každou službičku. A věru že nemohl mít lepšího ošetření, než jakého se mu dostávalo od jeho věrného přítele Fikara a slečny Roziny, sestry tohoto, dámy to pro svou zvláštní lidumilnost vůbec vřele milované. Najali Prokopovi zvláštního posluhu, mysleli jen na něho a s pohnutlivou vymyšlivostí zkoušeli steré prostředky, jak by jeho chuť k jídlu podráždili atd.

„Pravím ti, že jsem zde uschován jako v ráji,“ liboval sobě, „to je ti přívětivost a upřímnost ideální!“ Avšak i takových a podobných krátkých rozprav bylo pro slabost Prokopovu, jehož každé slovo namáhalo, jen málo.

Druhého dne, minulé to neděle, byli jsme zrána přivítáni milou zprávou, že Prokop dobře po celou noc spal a že nás již toužebně očekává. Nalezli jsme ho veselého, oko zářilo a mluvilo o naději, pleť byla živa. „Inu to víte, že mráz kopřivu nikdy nespálí,“ liboval sobě v humoru, jaký ho nikdy nepouštěl. „Vidíš, mohls počkat s podobiznou v Rodinné kronice, až jak budu vypadat po desíti letech; proč jsi tak pospíchal, když víš, že mám sedlecké jádro v sobě!“

Počínal již zase pomýšlet na budoucnost. „Až dostanete do redakce první úvodní článek, pomyslete si, že je s Prokopem už zcela hej! A ve Slovanském kněhkupectví řekni, ať mně na mé sebrané spisy připraví šperkovné vydání; od září musí každým témdním vyjít sešit. Plány už mám v hlavě, jakmile přijedu do Prahy, začnu nejdřív Husa, a pak Žižku, ovšem, trochu jinak než pan Herloš!“

Příjemnější již hodiny dopůldne minuly rychle, odpůldne jsme se rozloučili a dali na cestu, nesouce steré pozdravy a alespoň trochu naděje.

V pondělí ráno přibyli jsme do Prahy, v úterý dopůldne přišel list se zprávou, že nemoc se zhoršila, odpůldne telegram, že Chocholouška více není. Včera odpůldne ho pochovali na chudičský hřbitov nadějkovský. Ovdověli jsme.

Schoval jsem sobě na památku přípis ouřadní, kterým byl Chocholoušek propuštěn z internace. Tam dole, pod tou chladnou prstí, uvěří se mu již, že není více „pod přímou policejní dohlídkou“, a není více potřebí, „aby protokolárně přislíbil, že se bude bezouhonně chovati“. Ty můj bože, Chocholoušek, jehož mysl po celé živobytí až naivně čistá!

A čím bylo to celé živobytí jeho? – Krátký, zimní den bez slunce; chtěl-li se na okamžik zahřát, musil mnoho pracovat, velmi mnoho.

H L A S 8. července 1864

VEDLE OSIŘELÉHO STOLKU
PIEROT POLITICKO-LITERÁRNÍ
VYMÁHÁNÍ SE ROVNOPRÁVNOSTI

△ *V Praze 12. července.*

Stolek vedle mého stojící osiřel, sedí při něm sice nový držitel, s nímž možno že se stanem také přáteli, nesedí tu ale více Prokop s tou pečlivou, pro krátkozrakost až na samý papír svěřenou hlavou, bědující, že nemůže nalézt péro zrovna vedle jeho ruky ležící, zlobící se, že ty Kolínské nic nepřinesly a na Augšpurské že prý se už ani nepodívá. Vidím ho v myšlénkách, jak společný náš kalamář sobě přiřídil a jak se cvičí v namáčení, aby pérem po každé do otvoru trefil; pomalounku odšoupnu kalamář o coul dál, Prokop se znovu zlobí a hubuje a cvičí se poznovu. Titul úvodního článku má již napsaný, přemýšlí ještě chvíli, pak sobě zalibuje, že „už se dostal Napoleonovi na kloub“, a počne. On nepotřebuje ani kněh, ani jiných pomůcek, nejpodrobnější historická data má paměť jeho vždy věrně pohotově; řádka po řádce, rovná a stejná, plní půlarch, že tento zakrátko vypadá jak linkovaný, – vzorný rukopis pro tiskárnu, žádné korektury, radost sazečů! Náhle se počne vrtět, zastrkuje tabatěrku a šátek do kapsy, skládá papíry, ač není s článkem posud hotov, do šuplete s věčně polámaným zámkem, – neomylné znamení, že je šest hodin. Jde k hodinám nástěnným a hmatá po rafijích. Některý čtveřák byl pošoupl rafiji o půlhodinu zpět; Chocholoušek se však potutelně usměje; nenechá se zmást a jde k večeři. A právě bije zase osmá hodina a po schodech klepe odměřeně a známě hůl přicházejícího zase Prokopa. První večerní pošta je již zde a Prokop se hmoždí třeba až do půlnoci, aby udělal „svou Vídeň“, „kus Paříže nebo Londýna“, „nějakou tu Itálii“ a snad také Ameriku nebo Asii nebo jinou „cizí zem“. A druhého dne smrtelné ouzkosti, nevynechal-li něco důležitého.

Ano, svědomitost až ouzkostlivá vyznačovala Chocholouška žurnalistu, Chocholouška básníka pak šlechtil pel oné dojemné naivnosti čistě poetické, jakáž je dle Goethe příznakem všech básníků skutečných. Tisíckrát zklamán životem nena- byl tím přece praktičtějšího názoru, důvěřoval znovu a byl znovu klamán. Dobrý jako dítě, přispěl často vdoviným gro- šem tam, kde bída byla, a sám v nesnázích jsa sobě ani hlasitě postěžovati netroufal. Tak to již bývá někdy s lidmi vnitřněj- šího života i s lidmi výdatného, věrného působení. Bývají jako narožní kámen: jim nestává nikdo v cestě, oni každému.

Avšak sáhám již nad vytknuté meze; mám v témdni jednou bavit obecenstvo drobným klepem a nedrobenou zlomysl- ností, a tu jsem se zase zabral do truchlých vzpomínek osob- ních! Musíme již Prokopa zůstavit zátiší mysle naší a světlé pláni českého literárního dějepisu, musíme se obrátit jinam, k lidem živým, od síly bývalé k síle nynější, třeba by ta naše dnešní „nynější“ byla silou nesmyslu a neuvědomělé komiky. V tomto ohledu netřeba se báti arci nouze, dějepis humoru a estetika komiky nevyčerpá se ani desíti Marggraffy. Jediný člověk dá náhle historii nesmyslu obrat kouzelně překvapu- jící a odkryje netušené dříve Kalifornie komiky. Také česká komika se vzmáhá, její pomoučený pierot je neunavný ve vy- nálezech; jednoho dne dokazuje *z epigramu* veršovcova, že je tento *romantikem*, druhého dne dokazuje, že je Pogodin „dobrý muž“, protože prý sobě nebožtík Havlíček od něho *vypůjčoval knihy*, třetího tvrdí zcela opravdově, že prý Dánům na Alsenu uškodilo, že *neutíkali dost rychle*. Inu pierot je ve službě velkých pánů, ti se rádi smějou, a on má tedy velkou úlohu. On je nepřitelem všeho weltschmerzu a opovrhuje všemi, kteří dle Boleslava Květa zpívají o tomto nedokonalém světě:

– zboř ho svou bolestí,
duch si jiný vystaví!

On ví, že ho nic nebolí, že nemá na zboření světa tedy dosti síly, a kdyby měl, že nemá zase dosti ducha k vystavění světa nového, neboť prý takový svět potřebuje velmi mnoho ma-

teriálu. Jemu dostačuje, když „vakuum“ stávajícího českého světa měří kaprioly svými.

Český svět? Je již nějaký? A jak ho charakterisovat? Snad ne tak, jak ondy jeden známý můj dvě procházející se dámy: „Mluví spolu německy, mohly by být tedy od českého divadla“ – A pravdu měl s tou němčinou v kulisách českých. Dostane-li se někdo mezi kulisy ty, slyší as právě tolik češtiny, že má právo jednat jak druhdy vlastenci před padesáti léty žijící, kteří zapili hned ve vinárně radost svou nad tím, když slyšeli někoho v Praze na ulici česky mluvit.

„A proč neučíte se řádně češtině?“ tázal se tyto dny kdosi jednoho člena divadelního – myslím, že operního –, „vždyť se strašně podříkáte!“

„A nač bych se učil, vždyť toho nepotřebuju!“

„Snad přece, alespoň na českém jevišti?“

„Tam *nejméně!*“

H L A S 13. července 1864

DŮLEŽITÝ SPIS NĚMECKÝ
VICTOR HUGO A HLAS NĚMECKÉ KRITIKY
DLUŽNÍCI A DLUŽNÍK

△ *V Praze 30. července.*

Lidé se hádají, proč vlastně němečtí turnéři pražští vydali ve zvláštní knížce soubor všech článků a článku, které byly svého času v českých listech o slavnosti německých turnérů umístěny. Němci povídají, že je v člancích těch plno sprostáctví a nadávek, – ejhle na onu hádku rozřešení psychologické! Jsouť, jak známo, ve světě lidé úžasně vyvinuté samolibosti, kteří myslí, že musí celý svět zajímat, co se jim osobně bylo stalo, kteří i nadávky obdržené sdělují s velkou okázalostí hned dál, přesvědčeni, že to uraženým světem otřese. Vydají-li tedy Němci, národ nejsamolibější, něco podobného jako onu knížku, je to jen prostě německý úkaz, nanejvýše psychologa zajímavící. Vydavatelé sobě toho ovšem nejsou vědomi a domnívají se, že podali příspěvek k dějepisu kultury, a poněvadž dle jejich vlastního tvrzení v Čechách není jiné kultury než německé, že podali tedy příspěvek k poznání, jaká kulturní kvítka kultura německá z cizích rolí již vykouzila. Za poslednější příčinou koupil jsem sobě také onen tištěný produkt „turnérského“ působení pražských Němců, abych také trochu rekapituloval. Ulekl jsem se, – jaká to chudoba co do nadávek! Vtip se některým věcem tam obsaženým upřít nemůže, sprostáctví ale naprosto, – „bohužel!“ potkl by vášnivější ctitel „kultury“. Možno sice, že některý zdvořilý Berlínčan po přečtení knížky té řekne „Jöttlich!“, – zajisté ale přidá hned samolibě: „Bei uns ist es noch jöttlicher!“ Co je také celá ta knížka jen naproti „surovým Indiánům“, jakými nás Morgenpost poctila, co naproti Hebblovu „bedientenvolku“ a „karyatidám“ a co sto podobných knížek naproti jediné, krátké, ale ohromující a nesmrtelné větě vídeňské Presse o nás: „Tief da unten da wimmelt es von

Läusen –!“ Nevzdělané moje péro se zarazilo, opisujíc větu takovou, zastyděl jsem se opravdově – je to snad stud, že jsme se posud na výši německé vzdělanosti nepovznesli? Ano v takové vzdělanosti jsme praví Indiáni naproti Němcům, těmto „Hindům Západu“, jak je Victor Hugo nazval. A nejspíš že také zůstanem tak, neboť nejsme dost bohati, abychom mohli vydat ve prospěch národa našeho podobné knížky, jaké vydávají pražští turnéři národu svému!

Iam satis est! o této knížce; chcem-li se zabývati literaturou, obraťme se jinam, výš. Vyslovil jsem dnes již jméno Victor Hugo. První básník francouzský složil právě obdiv svůj prvnímu básníku anglickému ve spisu obšírném. Cokoliv kdy Victor Hugo byl napsal, vše má na sobě ráz geniálnosti, a k tomu ráz samostatný, osobní, victor-hugonovský. Překládán-li Goethe a Shakespeare pilně do češtiny, mělo by se podobně s Hugem dít. Jsme z Huga mimo jiné také ještě Legendu světa literatury své dlužni, a nyní přirostl dluh nový, Hugův Shakespeare. Hugo nepodává žádnou kritiku, on sděluje jen myšlenky, které Shakespeare v něm rozbřeskl, avšak myšlenky ty jsou brilantní, velké, důstojny Shakespeara francouzského. I německá kritika, jindy zjevům francouzským nepřívivá, uznává velikost díla toho a neváhám umístiti zde kousek úsudku jednoho, váhám tím méně, že mluvená v tom proti německým pedantům slova dotknouti se mohou dobře i pedantů českých: „Victor Hugo mluví o jakés *opravdové* škole básnické, která určila sobě program ‚držeti se pravé míry‘. Jako by se jednalo o to, aby literatura zachována byla před zkažením žaludku! Pořádný kritik té pravoměrné školy podobá se onomu zahradníkovi, který na otázku: ‚Jsou zde slavíci?‘ odpověděl: ‚Ach, nemluvte jen o těch! Po celý květen nezavřela ta dobytčata ani zobáku!‘ My máme v Německu dosti příkladů ‚pravoměrné‘ kritiky, která bobkový věnec velkých talentů rozškubává, aby jej vtlačila v čelo pouhé prostřednosti. Tato kritika panovala tak samovládně, že vzdělané obecnstvo zrovna se stydělo nadchnouti se pro některého básníka, ze strachu, že v nejbližší příštím čísle některého rozšířeného časopisu nebo v nejbližší příštím svazku ně-

jakého literárního dějepisu strháno bude a za zešlou svou krasochuť a nedostatek zdravého rozumu lidského ‚levis notae macula‘ obdrží. ‚Kritikové, kteří nedovedou žádný talent poznat, nedovedou také žádný posoudit!‘“

Tak daleko jsme již bohudíky, že nepochybují o nakladatelích, že možno již věřit v ochotu k vydávání podobných děl, z nichž třeba by nevyplýval výtěžek, nevyplývá přece také škoda, a jimiž možno každé firmě čest způsobiti. Snad by bylo hůř s *vhodným* překladatelem. Ne snad že by nebylo dosti pracovníků vzdělaných, ale ti pánové jsou trochu pohodlní. Přečtou sobě knihu v originálu nebo nějakém překladu a jsou tou prací již tak unaveni, že na tlumočení další ani nepomyslí. Jsou jako onen dlužník, který věřiteli odpověděl: „Víte přece, co mne to stálo práce a běhání, než jsem od vás peníze vymluvil; snad byste nechtěl, abych se znovu někde dřel?“

H L A S 31. července 1864

Dámy mají nyní v české literatuře velký úkol, novější romanopisectví leželo by v naší době takřka ladem, kdyby duch ženský neujímal se pole osiřelého. Co paní Schwarzová, Bremerová a jiné jsou literatuře severní, tím jsou písemnictví českému paní Karolina Světlá a Žofie Podlipská. Pod jejich rukami vzrůstá *pravý* sociální román český, *pravá moderně česká* povídka. Jmenované dvě dámy jsou sestrami (rozeny Rottovy) a dovoluji sobě zde poznámku, že jsou obě sestrami v nejkrásnějším slova smyslu. Obě věnovaly dary svého vzácného ducha českému písemnictví a obě učinily to se štěstím rozhodným. Mají ještě stejně skvělou a stejně dlouhou dráhu před sebou, bylo by tedy od místa pouštět se zde do úsudků paralelních. Tolik však nyní již vidno, že ač oběma paním přísluší stejná hloubka vnitřní, přece ve výtvorech svých tím se liší, že Světlá přibírá více faktorů ze života zevnějšího, Podlipská pak že se pohybuje více v kruzích jen rodinných. Prohloubati lidské srdce až k nejtajnějším jeho záhybům, psychologicky vylíčiti vnitřní rozvin jednotlivců až k plnému rozkvětu humánnosti, tuto – abychom tak řekli viktor-hugovskou – ctnost mají v míře plné. Jasný sloh jejich odstíňuje se dle výše naznačeného rozdílu všeobecného: Světlá píše bujněji, brilantněji, oslňuje i unáší, Podlipská píše klidněji a dojíká, Světlá má barvy epických romantiků, Podlipská prodchnuta jest slovem lyrickým. Krásná to vzájemnost, úrodné to pro literaturu doplňování se, pro kteréž musí o obou spisovatelkách promluvit, kdož jméno jedné byl vyslovil! Žofie – choť slovutného lékaře Podlipského – objevila se v literatuře nejdříve s některými básničkami, v nichž lyrika prostá, klidná. Byly to tehdy krásné, nezapomenutelné doby, když jsme kvůli zaražení pověstného Máje vydali se na pouť

a hledali talenty! A nalezeno jich skutečně – škoda, že se v hledání zase ustálo! Mezi našimi prvotinami umístily prvotiny své také paní Mužáková co Karolina Světlá a slečna Žofie Rottova, sestra její. Brzy nastoupily pak obě dámy, proslulé již dříve vzdělaností svou, jakož i nadšeností pro národ svůj, samostatnou dráhu spisovatelskou. Žofie Podlipská působí také co spisovatelka pro mládež, její Povídky pro milou dorůstající mládež (vydal Farský) náležejí k nejlepším výtvorům svého druhu. Všeobecnější však pozornost vzbudila svými, nyní již dosti četnými novelami, jež uveřejňovala v časopisech i jinde. Nepotřebujem jich blíže charakterisovat; kdo čte román Dvojí vychování v Rodinné kronice, nalezne zde jejich přednosti vrcholící se. Je to „psychologická studie“, spisovatelka plod svůj sama tak nazvala, hloubka studieté opravňuje k pyšnějšímu názvu. Od Žofie Podlipské můžem očekávat valné ještě obohacení literatury a nezklamem se!

RODINNÁ KRONIKA 13. srpna 1864

Nebeský náleží ku spisovatelům, jakýmiž by se honosilo písemnictví každé, a o nichž se přece málokdy mluví. Nev tlačují se do veřejnosti, neopouštějí takřka psacího stolku svého a zadostučinění samým sobě měří měřítkem čistě vědeckým. Za poslední doby teprv byl Nebeský častěji zase jmenován, jeho Španělské romance a Novořecké národní písně objevily se v pustém písemnictví našem jako rosa po parném dni. Nemluvili bychom ani o uznané již pravdě, že v obou spisech jeví se vybírání tak pravého *poety*, kdyby nezáleželo na tom, poukázati také na Nebeského co básníka, a nejen co estetika vědeckého. Ano u Nebeského musíme lítovat opravdově, že lyra jeho, tak individuální a svěží, příliš brzy umlkla. Nejlíp by se ztráta ta objevila, kdyby Nebeský učinil sebrání veršovaných prací svých, – jest to dluh, jakýž literatuře čím dříve tím líp splatiti musí. Ze životopisných dat nám známých sdělujem, že Nebeský narodil se 19. srpna 1818 v Novém Dvoře u Jestřebnice nedaleko Mělníka. Studia gymnasiální odbyl v Litoměřicích, filosofická a první dva roky medicíny v Praze; třetí počal na universitě vídeňské, přijav ale místo vychovatele, zanechal toto studium. R. 1846 vrátil se z Vídně do Prahy, vzav na se totéž zaměstnání v domě o českou národnost velezasloužilého rytíře z Neuberku. Začátkem r. 1848 byl vyvolen za mimořádného úda České učené společnosti a brzo nato do národního výboru. Po udalostech svatodušních vedl po zatknutí Havlíčka redakci Národních novin, kterouž ale brzo složit musel, jsa vyvolen v okresu benáteckém za poslance do sněmu říšského. Úřad tento složil právě v den před rozpuštěním sněmu. Téhož času dosáhl místa veřejného docenta klasické filologie a historie literatury na universitě pražské. V březnu 1850 byla mu odevzdána re-

dakce Časopisu Českého musea, kterouž později odevzdal Vrťátkovi. Sekretariát musejní řídí doposud.

Ze samostatných spisů Nebeského jsou mimo již jmenované důležitý: báseň Protichůdci, dále Eumenidy a Prometheus ze starořeckého. Avšak rovněž důležitý jsou početné články jeho vědecké, umístěné hlavně v Musejníku. Jsou to pojednání o starší literatuře české, hlavně Alexandreis česká, Kralodvorský rukopis, dále překlady z Aristofana (Acharňští – Rytíři), články o Shakespearovi, o tragickém básnictví Řeků, o španělských romancích atd. atd. Všechna pojednání ta jsou tak důkladná a svědčí o takové vytříbenosti filosofické a vzdělanosti tak hluboké, že vyslovujem nádeji, Nebeský že nám pomůže ještě k jednomu velkému a předůležitému dílu, totiž *ke historii literatury všeobecné*. To jest jeho dluh *druhý*.

RODINNÁ KRONIKA 20. srpna 1864

bylo dne 4. září konečně také pamětní tabulkou ozdobeno. Tisíce lidstva přibyly tam z blízka i dálky, zpěvácké spolky se dostavily, slavnost byla skutečně národní a časopisy české přinesly o tom zprávy obšírné. Náš obrázek je jakýms dodavkem ku zprávám těm. Z něho lze opět seznati, že z chaloupek chudých vyšli skorem všichni značnější muži naši, z lůna chudého národa, a proto také jim chudý lid spíš a dříve porozuměl než třídy bohaté, a kdekoli slaví se některý z mužů těch, přicházejí vděčné tisíce lidstva a slavnost se stává ryze národní. Tím jistěji musil ráz ten nadvládat při oslavě Krolmusa, který stále skoro s lidem žil a obcoval a co kněz dříve, později pak na archeologických výcházkách svých neunavně na probuzení jeho působil. Vesnice se rodáku svému nemůže ovšem odměniti velkým pomníkem, pohnutlivější než pomník takový jest ale malá tabulka na domku rodinném, svědčící, že vděčný lid pomýšlí na to, aby ještě pozdní potomci vzpomínali na zásluhy dávno zesnulého. Desku na Krolmusův dům v Březince daroval pan Pazourek, sochař z Teplice. Jest z černého mramoru a na ní v zlatém písmě slova: „*Zde se narodil dne 14. února 1787 P. Václav Krolmus. Zemřel dne 24. října 1861.*“ Bílý domek je ze dřeva a pokryt střechou pouze slaměnou. Tabulka je zasazena mezi okny a dveřmi.

Oznamuju, že tížen neodkladnými a mnohými pracemi skládám redakci listu tohoto.

V Praze 24. září 1864.

Jan Neruda

RODINNÁ KRONIKA 24. září 1864

„Nyní říkáte lůza, za hodinu řeknete národ!“ – přijde jen na čas, aby bylo jedno rozumné a druhé hloupé, jedno příjemné a druhé odkopnuto. Snad bych byl před krátkým ještě časem vycházení *nového* poučně-zábavného časopisu měl za nesmysl, *nyní* vidím smysl v něm! Věc ta je velmi jednoduchá. Cítímeť, že jsme sociálně i literárně tolik jako na mizině, nikde žádná literární činnost, žádných spisovatelů, redakční stolky vypadají co do rukopisů původních jako po vyhoření, divadlo vzdychá po původních novinkách jako děvče po milenci. A dobré je, že to alespoň již cítíme, že jsme přesvědčeni o okamžité nicotě, neboť přesvědčení předchází čin, potřeba budí plod, a nemáme věru pochyby, že mladé síly naše – máme jich přec i osvědčených dost! – musí se probudit a zlomit posavadní pouta svá. Bylo tak před dobou Puchmýrovou, před Máchou, před rokem 1859, a je nyní rok 1864. Jaká to byla pouta? Každému jsou známa, nejznámější ale těm, kteří jimi měli ruku i mysl spoutánu. Politická rozháranost zaujímala veškeré naše silné pohlaví, které jest tak silné, že pro zaujatost vlastní ani sobě nevzpomnělo na pohlaví slabší, jemuž dle speciálního našeho vychování do politiky pranic není a jež duchaplně se nudilo, mezitím co my jsme „slávu“ někdy dosti ducha-prázdně volali. Žili jsme v neuvědomělém náhledu, že ženské mohou a musí se bavit úvodními články jako my, výsledky voleb, zprávou sněmovní, a když i to ne, že jim dostačí dva feuilletony v témdni. Tatáž žurnalistika zabrala nám ale také některé síly beletristické, takže ani při poptávce skutečné nebyly by mohly dostačit. Druhá závada byla velmi materiální, totiž honorár. Takových spisovatelů, kteří mají vlastní dostatečné jmění nebo jinou sinekuru, tak aby mohli dle nadšení i pohodlí volně pracovat, je u nás as málo, ostatním vynesl

mizerný třeba překlad více než každá práce původní, u ostatních bylo i samo nadšení obětí. Bohudíky jsme již v tak mnohém ohledu překonali dobu nezralosti, již počíná platně vítězi náhled, že více prospěje nám, poskytujem-li prospěch než žádáme-li oběti, proč by nemělo to vítězi i při stavu spisovatelském, jenž dle slov Sheridanových „věčně pracuje, aby věčně nic neměl“!

Při delším politickém životě ustupuje rozháranost o meze jistého, pevného přesvědčení, mysl hledí i jinam než ku politice pouhé, na trhu kněhkupeckém nastane živější poptávka a kněhkupec může pak spisovateli učiniti nejen vybídnutí vůbec, ale i nabídnutí skvělejší. Proto také jsem přesvědčen, že „Čech“ vkročil v dobu vhodnou, novou i vděčnou. Mám věru plnou důvěru, že nenastane vám čas odběratelské nebo manuskriptní bídy, jaký u nás bohužel již vícekrát vysušil a spálil nejúrodnější setbu. Tím spíše přebírám pak úlohu, abych čas od času probral ve feuilletonu nejnovější duševní úkazy pražské, že vidím na příklad i v divadelním světě blížící se dobu novou, přestání nonšalance, plodnost i svědomitost. Co do sociálního, budu – – snad ale také nebudu, – v tom ohledu nevidí u nás ani nejružovější prorok nic růžového.

—a.

Č E C H 5. října 1864

△

Na vyprahlou, žíznivou půdu našeho písemnictví opět jedna kapka. Talafús Jandův a Goar Háalkův jsou jediné kompaktnější zjevy, jakých se za palných pěti let našemu veršovstvu dostalo. Bylo by od místa, kdybychom chtěli zde srovnati obě ta básnická díla, majíť prarozličná antecedentia co do původcův svých, jsouť v základech i ve vybudování zcela rozdílna. Jakkoli Talafús co cyklus těsně souvisících romancí slovesnostní určitý ráz svůj již vcele nese, hledí zase Goar k samostatnosti formy a podřizuje se v ohledu tom jen pravidlům nejvšeobecnějším. Obě básně vyznačují se ostatně celkem příznaky tak zvané poesie „romantické“.

Rukopis Kralodvorský, slovanské balady národní, Dante, Tasso, Byron byli posud hlavními vzory našich epiků; Hálek přilnul k Byronovi a Goar se jeví co nejnovější plod směru toho. Hálek nazval plod svůj prostě „básní“, nikoli „epickou básní“, a dokázal tím dobrý takt i autokritiku.

Poslední doba strhla všechny síly beletristické v ruch politický, z básníků stali se žurnalisté. Musili bychom se divit, kdyby nyní, při prvním oddechnutí, neobjevily se v literatuře stopy onoho politického živlu, kdyby sám Hálek, nejčinnější ze spisovatelů novějších, nebyl ukázal v novém plodu svém vliv dojmů časových. Z redaktora Máje stal se redaktor feuilletonu politického a feuilletonista básník nemohl odolati choutce, aby myšlénkám časovým popřál poetického výrazu. *Politická* svoboda lidstva je základní myšlénkou básně Goar. Je to u nás něco nového a Goar má již proto důležitost svou, že v písemnictví našem vyznačuje ráz doby, že je – „Markstein der Zeit“. Co mezník takový byl ovšem také všanc

* Vyšla v krásné úpravě nákladem Ed. Grégra.

vydán nehodám časovým, kterýmiž utrpěti musil. Po přečtení Goara zdálo se nám, jako bychom byli zažili *sen* politické noci. Viděli jsme básníka, který nemůže se ubrániti časovému dojmu, který je sobě ale toho vědom, že třeba s dojmem tím mocně zápasiti, aby resultát objevil vítězství poesie; a viděli jsme zase s druhé strany, že život politický není vzdor zachvatné síle své přece s to, aby přemohl tak bohatého lyrika, jakým je bez odporu Hálek. Ovšem, Hálek je lyrik, a nikoli epik, proto také Goar zůstal lyrickou básní vzdor obsahu dějinnému.

Kníže Goar „zle vládnul svému lidu“. Lid snášel dlouho a trpělivě, tvář jeho byla „jak řeka, hladká ledem“, až konečně „orloj udeřil“ –

*a jako jaro lubům život dává,
kam dýchne, nejkrásnější kvítko vstává:
tak zde, co státi mohlo, vstalo šmahem.*

*Tu Goar k poslední se utek síle,
a vyštván v zoufalosti slepém chvatu,
nasadil trůn i žezlo na výplatu –
a pozbyl oboje a neměl cíle.*

Takto vypravuje první zpěv až příliš krátce úpadek Goarův. Goara vyhnance nalzáme v jakés poeticky líčené zalehlé krajině co obyvatele hradu zpustlého, jenž

*pustnout musí neustále,
dokud nesroste s lidem zas,
kdo za otce měl lidu krále.
Tak v báseň složil víru lid –*

Duševní stav Goarův líčí básník následovně:

*A podivno, uvyk tu hned,
ne z obraznosti vábných lidí,
ne z beznadějna zoufání,
leč jako zvíře vykne z pudu.*

*Ne že se zataľ lidu v štyj
a nobou šlapal jeho vŭli,
a lid že pak jej odvrhl,
tu v přátelství se k sovám tulí.*
Necítil to. Za sebou noc,
a v den se posud nerozbřesklo. – –

Konečně přiblížil se lidu a zamiloval se do Marfy, dívky prosté, čímž „víra lidu“ dochází tedy svého zjevení. Při jedné ze společných radovánek slyší náš hrdina píseň o utiskovateli Goarovi a písni tou se mu „rozbřeskne“. Goar nebyl „naskrz srdce zlého“, rádcové zlí byli ho svedli; nyní slyšel z úst lidu strašnou pravdu; cit i rozum jeho se nanejvýš pobouřily, on uznal dřívější chyby své a byl teprv nyní skutečně nešťasten. „Schopen velkých ctností“ dovedl vinu svou co přetěžkou vážiti. Jediné to, že Marfa, kteréž se svěčil, ho nezatracovala aniž opustila, pomáhá mu k zotavení. Když pak ho došla zvěst, že v kraji, jímž byl vládnul, objevil se trůnu nápadník, jakýs Lžigoar, jenž zemi plnil a soužil, měl hrdina náš již dosti přesvědčení i síly, že sebral voje a vlasti své ku pomoci spěl. Teprv na bojišti poznán srazil se s nepřítelem milovaného nyní lidu, pobil ho, zahynul ale v kruté seči také sám. Tím smířil Goar vinu svou, tím končí i Hálkova báseň.

Vidíme dle krátce vypravovaného, že bylo by předmětem dosti příležitosti poskytnuto k epickému proudu, k dramatickému efektu. Avšak Hálek nepopřál epické stránce Goara skoro o nic více prostory než my tuto vypravování obsahu a vyhnul se všude a všemu dramatisování. „Nasadil trůn a žezlo na výplatu – a pozbyl oboje a neměl cíle“, – tím je vše odbyto! Zato ovšem prohloubil se básník v lyrickou malbu situace. Krajinářský obraz jde za obrazem, také dolíčení psychologické vyniká pěknou barvou svou, a kdo zná vůbec Hálkovu lyriku, bude přesvědčen, že také v Goaru nalezne mnoho krásného. Lyrika ta je ale celkem v odporu ku předmětu zvolenému, a provedení neodpovídá tedy nikde v té míře, ve které se idea s formou shodovaly při Alfredu a třeba i Husejnu. Proto také a vzdor překvapující lahodě jazykové,

jaká Goara vyznačuje, nemůžem Hálkovi nejnovější plod jeho naznačit co pokrok, co vynesení nad dřívější niveau. Jednotlivosti v Goaru obsažené nepozbudou tím pěknosti své, vcelku ale chcem novou báseň považovat jen za – „mezník doby“.

H L A S II. října 1864

„Societas Arcadia in piam sui praesidis memoriam hoc monumentum posuit“ (spolek Arkadia postavil pomník ten na vděčnou památku předsedy svého), – šťastný Mikovec, že mimo spisovatelem českým byl také ještě členem kosmopolitické Arkadie, jinak by sobě sotva byl pomohl k pomníku, leda snad „z vlastního“ a to nemá při pomnících váhy. Pieta, jakou osvědčila Arkadia k bývalému předsedovi svému, musí se chvalně uznat, – Svatobor by to byl sice také dovedl, ale v přiměřeně *delší* době, která, možno, byla by se stala snad až příliš dlouhou. Programy českých spolků uskutečňují se teprv v decenních, jako by nebylo důvěry v národ, a jako by se páni programisté musili tedy starat, aby činností marně nevyplývali a aby se dělo „alespoň čas od času vždy něco“. Svatobor je velký, Arkadia nečetný spolek – smíme-li soudit dle včerejší representace – ; přece však pomník Čelakovského nestojí posud a pomník Mikovcův je již odhalen. Starožitnickou výstavou na radnici pražské zjednal Mikovec Arkadii veřejnou platnost a Arkadie zjedнала pomníkem Mikovcovi důkaz pohrobního ještě uznání veřejného.

Včera dopůldne, po jedenácté hodině, dělo se slavnostní odhalení. Od hřbitovního kostela ubíral se nečetný dav s knězem v průvodu na druhý hřbitov košířský, kde podle zdi hrob Mikovcův, v rovné as čáře s hrobem Tomáškovým na hřbitově prvním. Po stranách kráčeli členové Arkadie s hořícími svícemi, uprostřed někteří členové Besedy umělecké, větší část členů téhož spolku již čekala u hrobu s četným davem lidstva, náležejícího výhradně kruhům vzdělaným. Hlahol zazpíval sbor (bohužel patrně *zas* bez dostatečných zkoušek), kněz říkal světící modlitby po latinsky, pak se pomodlil německy a česky, členové německé opery zapěli kvar-

teto – a slavnost byla skončena. Jen to ještě může se připojit, že na konec přistoupili k pomníku pan profesor Purkyně a slečna Malá; prvnější položil na pomník tři palmové listy ve jménu Besedy umělecké a slečna Malá věnec s trikolorou ve jménu českého divadla. Původně zamýšlelo se promluvit nad hrobem o zásluhách zvěčnělého, byl již vyzván řečník český a řečník německý, avšak „světské“ řeči jsou zapovězeny. Mikovec má i o církevní archeologii naší vlasti tolik zásluh, že se mohlo snad místa dopřáti nějakému uznání. Ovšem že je zakázaná řeč konečně také výmluvna.

Mnohý z přítomných, aby přec nějakou památku ze slavnosti měl, koupil sobě na hřbitově zcela po světsku prodávanou fotografii pěkného nového pomníku. Pomník Mikovcův jest sice jen jednoduchý, třeba ale vzhledem k podobným hřbitovním úkazům říci, že není alespoň všedním. Čtyřstěnný, sloupovitý obelisk, tupě se nahoře končící; ve vršku pěkný medailon z vypouklé mědi a na něm hlava Mikovcova, vyvedena dle modelu Seidanova, známého z letošní výstavy; pod tím v latinském jazyku nápis: „F. B. Mikovec, starožitností a dějin vlasti své vzdělavatel výtečný, narozen v městě Sloupě dne 23. prosince roku 1826, skončil v Praze dne 24. září roku 1862. Spolek Arkadia postavil pomník ten na vděčnou památku předsedy svého.“

O tom, že byl Mikovec vedle starožitnictví a historiografie také vřelým estetikem, dobrým básníkem, že co redaktor Lumíra měl výdatný a dlouholetý vliv na rozvin nejnovější literatury české, není ani zmínky v kosmopolitickém latinském nápise. Arci, kdož může tu se spolkem samostatným oučtovat! Arkadia má svůj speciální cíl a snaží se dodati mu ráz všeobecný, kosmopolitický. Což ale nemá české dobré dílo básnické právě takou kosmopolitickou cenu jako český článek historický, nemá umění každého národa právě taký světový význam jako věda jeho? Latinský nápis Arkadií vymyšlený neurazí v mrtvém jazyku svém ovšem ani Čecha ani Němce (tohoto nejméně), Mikovcovi však byl by se stal více práv, kdyby byl vynechal i vypočítávání „antiquitatum et historiae patriae suae cultor eximius“.

Avšak tím nechci věru Arkadii ani nejmenší částku ubrat zásluhy, jakou skutečně má.

Divadelní cedule včerejšího dne oznamovala, že se „na den odhalení pomníku Mikovcova“ hraje Záhuba rodu přemyslovského. Faktum to dosvědčuje, že sobě chce ředitelstvo všimnout záležitostí našich, že má nalezat uvnitř divadla ohlas, co v českém životě se zevnitř děje. Dole na ceduli stála poznámka, že budou dnes Hugenoti, a sice „při slavnostním osvětlení“. Slavnostní to osvětlení platí oslavě Meyerbeera a dovídám se, že bude před hrou a při zvucích pochodu z Proroka Meyerbeerovo poprsí ověčeno. Umělci Meyerbeerovi přísluší na všecken způsob pocta taková; proč se ale nedostalo také oslavenému českému básníkovi trochu toho slavnostního osvětlení?

H L A S 30. října 1864

VICTOR HUGO, CHRÁM MATKY BOŽÍ
V PAŘÍŽI

Slavného románu Notre Dame de Paris vyjde nyní český překlad od V. Vávry-Haštalského pod titulem Chrám Matky Boží v Paříži. Notre Dame de Paris jest nejvyšší úkaz svého druhu v literatuře francouzské, historický román to v nejčistším slova smyslu, přitom dílo veskrz bujně poetické. Že překladatel Bídníků také toto starší dílo Victora Huga rovněž důstojně do české literatury uvede, přesvědčí nás zajisté hned sešit první.

H L A S 4. listopadu 1864

KRÁTKÝ NEKROLOG
NÁŠ JOHN LEECH - UČITELSKÝ HUMOR
PŘÍLEŽITOST K SATIŘE

△ V Praze 12. listopadu.

Slovo vzpomínky na vzdáleného krajana – z vlasti humoru! John Leech, dlouholetý spolupracovník Thackerayův, po dvacet tři roky první kreslič světoznámého Punche, zemřel. Nazývají ho novověkým Hogarthem, dědicem Hogarthovy humoristické rafije; vpravdě byl nejen elegantnější než dávný jeho předchůdce, ale i šťastnější: Leech nepotřeboval teprv vyčkat století, aby našel duchaplného vykládače, jeho rafije pracovala hned u spojení s pérem duchaplného přítele, oba postavili se *zároveň* na výši slávy své. Pravdu má Rodenberg, praví-li: „Odevřem-li svazky Punche, jež genius jeho ilustroval, vidíme dějiny Anglicka, jeho výjevy, jeho vynálezy, jeho války, jeho slavnostní události a celý domácí život Angličanův, jaký byl za panování královny Viktorie, a kdyby se ztratily všechny časopisy a měsíčníky, všechny divadelní hry a romány a nic by nezbylo než ony svazky, našel by příští Macaulay přec dosti předmětů, aby napsal dějiny vzdělanosti anglické za středních let 19. století.“ – Ovšem že nevýslovně komická titulní figurka Punche, kterou chytře cylindr svůj hladící posadil Leech třeba na pohovku vedle Napoleona, nebyla jediným opakujícím se typem v kresbách jeho; měl jich více, kdož by mu to ale mohl vykládat za nedostatek obrazotvornosti. Při každé osobnosti umělecké jsou individuální, doživotně se vyskytující zvláštnosti; sochař má své zamilované postavy, hudebník svou melodii, básník svou myšlenku!

Od krajana z vlasti humoru je pouhý krůček ku krajanům vlasti zeměpisné, vždyť prý je ta česká vlast překyprou půdou pro humor. Zdá se být skutečně pravděpodobno, že vynikne-li někdy naše písemnictví v koncertě světových literatur vý-

datně, vynikne zajisté humorem a satirou. Svého John Leechem bychom konečně již měli. Anonymní kreslič Humoristických listů našich má skutečně výdatnou sílu původní, „vis comica“ jeho stereotypů je mocna; stereotypy jeho vypěstily se ale většinou ze vzdálené půdy politické, neboť domácí je posud hrbolata. A poměry sociální právě tak mu nepodávají předmětů, jakož by nebyly posud vypěstily Thackeraye, byť byly i talenty se vyskytly. Naše slunce je sice teplejší než anglické, život pod ním je ale jen málo vlažný. „Usmíváme se slzami,“ pravda, jenže ještě slz je mnohem více než úsměvu a že žert skoro na rtech umírá. Jako by životu nikdo nevěřil, jako by právě uzdravělý života jen málo, jen opatrně užíval, boje se recidivnosti. Ovšem, naskytují se také chvíle skutečného veselí, rozvíjejí se ale obyčejně jen v kruhu domácím nebo v skromné hospůdce, veřejný život je opravdový. V hospůdce slyšíš třeba, co by rozehřátý humorista dělal, kdyby – měl peníze; stavěl by z Prahy do Plzně schody, vystavěl by podzemní město a vedl by k němu – slunce. Humorista ale nemá peněz ani na schod ani na šindel, a peníze jsou to, o které se u nás všechen humor rozráží. Kde jsou peníze – nyní eufemisticky „blahobyť“ nazvané –, je radost a z té se vyloupne humor. Stalo se, že dostal chudý učitel pražský zprávu, že vyhrál při tažení jakýchsi losů velmi značnou sumu. Byl radostí skorem bez sebe, tolik ale podržel přece přítomnosti ducha, aby sobě pevně umínil, že bude mlčet, jako hrob mlčet, pokud peníze v stolku nebudou. Hnal se po ulici jako šílený, prsa se chtěla rozskočit. Nahlídl, že sobě neuleví, pokud se někomu nesdělí. Ale komu, aby tajemství bylo jeho, aby přece nebylo prozrazeno! Vtom zahlídne zevlující veřejné posluhy a – šťastná myšlénka! Zasklepe jednomu „číslu“ na ramena. „Příteli, umíte anglicky?“

Číslo dívá se naň vytřeštěnýma očima.

„Nu jen řekněte, buďte upřímným, umíte anglicky?“

„Neumím!“

Učitel by ho byl obejmul radostí. „Ani slovíčka nerozumíte?“

„Ba ani slovíčka.“

„Pojďte tedy se mnou!“ Zavěsil se mu pod paží a vypravo-

val mu, vodě ho nelidnatými uličkami, po anglicku celou historii náhlého svého štěstí. Číslo pohlíželo naň z počátku nedůvěřivě, později s úsměvem. Když bylo dítě Štěstěny s vypravováním hotovo, začalo vypravovat znovu, a když bylo zas hotovo, začalo po třetí, – vždyť to bylo číslu zcela lhostejno! A po ukončení sevřel pan učitel páže posluhovo ještě pevněji a počal mu vypravovat obšírně životopis svůj celý a zakončil po dlouhé, dlouhé době zase historií o výhře. Pak dal číslu pětku a propustil je. Číslo ale, došedší stanoviště, vypravovalo, že ten pán „byl buď pomaten, nebo že měl něco na svědomí“.

Dobře mají páni blahobytníci, alespoň v oboru humoru. Satira má již více příležitosti k rozkvětu. O Dušičkách nedalo to české jedné herečce pokoje a stonajíc k Marii v „Mlynář a jeho dítě“ zahrála si ji *po německu* na jednom soukromém divadle. Kritika prála, že hra byla sice dobrá, němčina že ale vadila –

H L A S 13. listopadu 1864

ČEHO JE POTŘEBÍ, ABY BYL ČLOVĚK ŽURNALISTOU

△

Smím být trochu konfusním? – „Smíš vším být, čím skutečně jsi,“ pravil filosof; – *jsem* tedy! A kdož by nebyl, slyší-li, že *někdo* učinil výrok: „*Žurnalista není spisovatel, – k žurnalistice není více potřebí než gramatiky a logiky.*“ – Počkejte, musím odložit péro, abych chvílku přemýšlel! –

Tak tedy: Žurnalista není spisovatel, žurnalista má ale gramatiku a logiku, a spisovatelem je snad tedy ten, kdož nemá ani gramatiku ani logiku, na příklad zouvák. – Či tak, – vy již vidíte, že jsem spleten! Myslet, že by mohla být bota nebo zouvák spisovatelem!

Musím jinak začnout. Především třeba konstatovat, že je gramatika velmi užitečná a logika také zcela slušná věc. Jsou lidé, kteří tvrdí, že je logika ještě potřebnější než kord, na příklad Brachvogel. „Já mám ale logiku,“ posmívá se jeho Narcis Rameau tasenému kordu encyklopedisty Grimma. Poněvadž pak se u slušného vagabonda à la Narcis, jenž přec „celou Paříž“ representuje, očekávati může vzdělání alespoň *gramatikálně* dokonalé, byl by geniální *logik* Narcis vlastně pravzorem geniálního *žurnalisty*. Narcis je ale dle vlastního výroku svého přece spisovatelem, avšak „spisovatelem nespisujícím“, totiž takovým, který by měl sice dost myšlének i jiné způsobilosti k sepisování, z pýchy ale nebo pro cokoli jiného přece nespisuje. Z čehož narcisovského by zase u spojení s předešlým vyplývalo, že je žurnalista vlastně přec spisovatelem, avšak nespisujícím. Poněvadž ale žurnalista, jak zasvěcencům známo, přece píše, byl by – nu odpusťte, vidíte, že jsem spleten a odkládám již zase na chvílku péro!

Žurnalista píše buď úvodní, buď feuilletonistické články, nebo překládá z cizích novin. K překladům potřebuje jen gramatiky, a té jen as tolik, mnoho-li na příklad ku překladu Idejí

napoleonských, Schädlerovy Knihy přírody, Bulwerových románů a jiných maličností. Že se překladatelé ti u nás nazývají spisovateli, do toho žurnalistovi pranic není, neboť celý a pěkně svázaný ročník jeho časopisu není žádné „dílo samostatné“. A čeho potřebuje k článkům úvodním a původním? *Někdo* řekl, že jen gramatiky a logiky, a u mne to trvá dlouho, než uznám někoho za *někoho!* Baže má pravdu! K historickému článku je potřebí jen gramatiky, protože historii dělají jiní lidé než novináři a pro abstrakci z dějin že pánbůh stvořil zvláštní historiografy. K článkům o zákonodárství, o blahu obecném a vůbec o všem, co směřuje k poučení lidu, je zas potřebí logiky, ovšem *mimo* gramatiku, takto ale praničeho. A stane-li se, že je některý novinář zavřen pro to, co byl napsal, je to zajisté jen trest, že nemá buď dost gramatiky, buď dost logiky, pro něco jiného zajisté ne, protože něco jiného ani nemá. Z čehož následuje poučení: Nauč se dobře gramatice a logice, můžeš pak psát, co chceš, a nebudeš nikdy zavřen. A to je zajisté pramálo, neboť logika je vlastně jen zdravý rozum a ten člověk obdrží zdarma, a gramatice lze se naučit za půl roku také zcela slušně.

Když člověk přemýšlí, přichází cestou tou ovšem ještě dál, mnohem dál. Skoro by se mohlo pak soudit, že česky píšící astronom, matematik, botanik také nepotřebují jiného než gramatiky a logiky. Či pravíte: Ano, ale *ještě něco k tomu* – ? Ovšem, astronomie a botanika jsou vědy, kdo o nich píše, píše vědecky, a věda prý patří do literatury a píšící vědátoři jsou prý opravdoví a skuteční *spisovatelé*. Přejme jim to a lítujme jen, že politika *není* věda, a žurnalista s ní se zanášející že tedy také není spisovatelem. Či snad by jím byl přec, kdyby jen nepsal o věcech právě časových, nebo kdyby alespoň nepsal jenom *články*? Či stane se jím naopak již, sebere-li řadu souvislých a o jedné věci jednajících článků z časopisu svého a vydá-li je co spis? Neopovažuju se naproti autoritě rozhodovat, řekl bych snad něco nerozumného, na příklad že dle jistých zákonů logiky by snad také nejlepší příležitostný a lyrický básník, který plody své jen po časopisech roztrušuje, nebyl spisovatelem. Náučný slovník poučuje nás ale o jiném

a slabý rozum lidský nemůže z labyrintu. Sprovodící nitkou by snad byla jasná definice o tom, co spisovatel vlastně je; tu by ale musil dát *někdo*.

A dostačí-li nám již pouhá gramatika a logika, děkujeme osudu, že je tak mnoho věcí, kterých nepotřebujem, že nemusíme volat: *A ještě něco k tomu!* Jak zlé a obtížné by bylo, kdybychom potřebovali takhle skutečně nějakých pozitivních vědomostí, nebo snad docela také kus vřelého srdce ku svému „řemeslu“.

Já pak mám již zvláště snadnou práci. Jen několik gramatikálně nelogických kotrmelců k poslednímu puntíku pod čarou – a jsem hotov!

H L A S 26. listopadu 1864

△

Řeč mluvená nebo článek psaný slavným Palackým má a musí mít vždy značnou důležitost svou, byť bychom třeba proti obsahu či proti formě, nebo snad i proti nepřilíš vhodné době se rozhodně opřít musili, jakž se stalo na příklad za neblahé nynější revoluce polské. Jeť právě Palacký vždy *slavným Palackým*, i když někde váhu svou na nepravou vážku položí. Každý je alespoň někdy chybě podroben, třeba by snad jen té, že váhu svou vrhne poněkud *náruživěji*, čímž se stane, že také pravá vážka místo okamžitým měřením jen neplodným potácením odpovídá. Palacký je Čech a každý Čech má dle vlastního výroku jeho „krev méně usedlou, méně chladnou“; my jsme také Čechové, krev méně chladná nás ale přece nesvede, abychom případný nesouhlas svůj vyjevili kdys tak, by se na jediný jen okamžik zapomenouti mohlo, jak blízko velký buditel naší národnosti, duchaplný křisitel slávy českých dějů, kmet nám nad jiné drahý našemu srdci stojí. Nespočívá v těchto slovech žádná *captatio benevolentiae*, bůh ví že žádná, jest to pouhý vojenský pozdrav proslulému reku činěný. A nyní jsme již na kolbišti samém, na které nás zavedla předvčerejší slova Palackého: „*Jistě bylo by velmi neutěšené, kdyby mezi námi vrch bráti měl obyčej některých, jižto nečiníce a nedovedše sami ničeho, libují sobě v pouhé negaci a úsudky nevhodnými i neplodnými uvodí jiné v rozpaky; i jest žádoucí, aby aspoň ti, kdo užítí míní dobrodiní Svatoboru, nepodřývali sami prospěchu jeho v obecnstvu.*“

Dobrodiní je strašné slovo! Třeba by srdce často vděčnost cítilo, ústa se výrazu vždy zpěčují, leda by to byla ústa již žebráckému, bezmyšlénkovému odříkávání navyklá, a člověk útlocitný vzdaluje se sám rychle místa, kde byl něco dobrého vykonal, jen aby nemusil slyšeti díků a výrazu „dobrodinec“.

A což smí či má Svatobor prokazovat nějaká *dobrodiní*? Dle slov starostových byl založen spolek od těch, kteří „*chtěli vděčnost osvědčiti těm, kterým nejvíce děkovati měli za zachování národnosti své*“. Může se tu mluvit o dobrodiní? Je jím snad *vděčnost*, je snad zasloužená *odměna* dobrodiním? V uznáníhodném taktu usnesl se výbor Svatoboru, že jmena těch, kteří co potřební a nuzní podporu obdrželi, nepodají se u veřejnost. Možno tedy ovšem, že se udělila tu či tam nějaká podpora, která snad je skutečně spíše dobrodiním než odměnou; tím by byly zajisté však vinny jen skrovné naše literární poměry, které někdy i z maličkosti činí poměrně zásluhu. Taková podpora je pak ale činem lidskosti, jakéhož národ (výbor Svatoboru jest *správce* částky národního našeho jmění) nikdy a nikde nebude *vyčítati* jednotlivci!

Druhý účel Svatoboru jest, aby *včasným* podporováním mladších sil prospěl literatuře *do budoucnosti*. Svatobor se tu ovšem může mýliti v posouzení talentu, ano předčasná smrt nebo jiný případ může zmařiti i výpočet dobrý, toť je právě osud tak mnohé naděje: tolik však je jisto, že činí-li podporováním talentů národ nějaké dobrodiní, činí je především *samu sobě*.

Na všecken způsob jest žádoucí, aby podporovali Svatobor, kdo jen může, – ovšem i ti, kteří *ani nemíní* užiti bezprostředních výhod spolku toho. Rozhodnou chybou i vinou bylo by ale, kdyby někdo docela chtěl snad *podrývati* prospěch spolku v obecnstvu. My ovšem nevíme praničeho, co by svědčilo, že někdo se již dal do ostudné práce *podrývací*; řeč starostova dokazuje ale dosti určitě, že v samém výboru Svatoboru *panovati* musí náhled či přesvědčení, že se někde již *podrývalo* a *podrývá*. Osobní poměr můj k Svatoboru nutí mne, abych věc blíže prozkoumal.

Proti Svatoboru vůbec se posud nepsalo nikde, kritika činnosti jeho nevytištěna posud žádná. Stalo se však ovšem, že časopisy české *dle své povinnosti* musily již tu i tam poukázati k něčemu, čeho Svatobor posud *neučinil*, *ač učiniti mohl i měl*. Jsa žurnalistou měl jsem již také já povinnost tu věru nemilou a viděl jsem se donucena vyhověti jí za příležitosti postavení pomníku Mikovcovi. Tu jsem, příklad bera ze skvělého výsledku docíle-

ného nečetnými jen soukromníky, poukázal k tomu, že Svato-
bor sobě liknavě počíná v záležitosti pomníku Čelakovského,
který již rok státi má. Totéž učinily jiné listy mimo Hlas, *ano*
učinilo se i ve výboru Svatoboru samém; totéž učiniti a opakovati
musím, kdykoli by se ukázala potřeba další. A to jediné či něco
podobného může míniti řeč starostova, to jediné musí z ní
vyrozuměti každý čtenář či posluchač. Že se v téže větě a jed-
ním dechem mluví o těch, „kdo užítí míní *dobrodiní* Svato-
boru“, dodává věci ovšem ošklivý, ano protivný přídech.

Spolek či akademie nesmí sobě nikdy a nikde vyhrazovat
právo na jakous neomylnost a nedotknutelnost. Také toho
nikde nečiní, a v Akademii francouzské na příklad sedí lidé,
kteří byli před přijetím svým i po něm činění akademie té
podrobili nejpřísnější kritice. Doufejme, že u nás se neučiní
výminka a opak. Ještě divnější, ano rozhodně směšné by
ale bylo, kdyby měl panovati náhled, že ten, kdož Svato-
bor byl za jakýmkoli účelem podporován, ztrácí tím již právo
nejen na kritiku, ale i na nejodůvodněnější prostou výčitku,
vyvolanou a odůvodněnou pasivním či aktivním počínáním
spolku. To by bylo opětování starostou samým zatraceného
„podřizování duchovní činnosti pod moc fysickou“, – totiž
pod několik zlatých. Kvůli osobní své svobodě musil by se
každý štítit podpory Svatoboru přijímat, a kdo jich již přijal,
zakusil by dostatečných příležitostí, aby toho lítoval. A tomu
ovšem nesmíme nikdy připustit!

H L A S 29. listopadu 1864

△

Divný to nadpis, vidíte, ještě divněji ale vypadá to spojení ve skutečnosti! Rukopis sám za ně nemůže a z nás „čechomanů“ také nikdo; musí tedy vše viset na panu doktoru Legis-Glückseligu a musíme již vyslyšet, co sám povídá. Napovídal toho ve čtyrech pokračováních dost, a to věci velmi pěkné.

Pan doktor Glückselig vypravuje, že byl návštěvou u Dobrovského, když Hanka k tomuto nalezený právě Rukopis přinesl. Dále pak, že šel pan doktor, „*dostatečně nuděn a ničeho nemysle*“, hned nato od Dobrovského domů. Důležité to faktum tlačilo pana doktora čtyřicet lét – jaká to vytrvalá síla! Nyní ale to už nemohl a nemohl vydržet, neboť možno, že se odebere dnes či zítra na věčnost, „a pak je amen po svědectví posledního pozemského pamětníka a *čechomanové učiní z Rukopisu, co chtějí budou*“. Co by asi z *pravého* rukopisu učinit chtěli než *pravý* rukopis, to ovšem věc nám i panu doktorovi úplně neznámá. Zdá se, že pan doktor při tomto tvrzení opět jednou dostatečně ničeho nemyslel, a možno, že by nové faktum to po nějakých čtyřiceti létech sám zase přiznal.

Pan doktor snaží se dokázat, že rukopis Kralodvorský musí být pravý. Rukopis toho důkazu nepotřebuje a český národ také ne; nevíme tedy, čím jsme sobě toho zasloužili, a musíme laskavému pánu potvrdit, co napsal: „Pravda, že čechomanové sobě toho ode mne nezasloužili.“ Z toho vysvitá, že hledí pan doktor zachránit Rukopis ne pro vědu nebo český národ, nýbrž jen pro ty čechomany, – českého národa vůbec pan doktor ani nezná. Že ale je rukopis Kralodvorský každému, i nejprostějšimu Čechu známý i drahý, musí národnostní cit u nás býti u každého až k manii rozčílený; nepozorovali jsme toho sice posud, konstatujem ale s radostí. Ovšem je čechomanie věc nebezpečná, vždyť sám již prostý „čechis-

mus vede v *každém směru ad absurdum*“ – praví pan doktor.

Pan doktor sobě se svým svěděním nesmírně *pospíšil*. V dobrém uvážení své smrtelnosti rozumoval as, že Rukopis náš na všechnen způsob alespoň tak dlouho bude žíti jako Slovanstvo samo, a že by tedy neškodilo, kdyby se jméno páne doktorovo tak trochu na Rukopis zavěsilo. – „Dicht unter des Kolumbus Namen,“ dí Heinův Romanzero. Pan doktor již vidí, že opravdu jeho laskavosti nezasluhujem.

Když bylo roku 1858 ve Vídni dáno heslo, že se mají stůj co stůj památky dřevní vzdělanosti české o kredit připravit, děly se ve Vídni i v Praze divné věci. Výše své dosáhl bující nesmysl ovšem v Praze, neboť Praha musí k slavné historii své připojit již i neslavnou upomínku tu, že porodila největší, nejnáruživější a bohudíky i nejpitomější odpůrce českého národa. Absolvovali gymnasisté a lidé, kteří ani slůvka českému dobře nerozuměli, psali „filologické“ články o staročeských písemných památkách. Z těch dob dovedl by leckdo z nás vypravovat tu či onu zajímavou historku, – nevyskytlo se ale nesmrtelných Kolumbů, kteří by za přivěšení jména stáli!

Práce byla marna: vědecký svět, i mimoslovanský, zkoumal nanovo, a kde byla dříve jen víra, nastoupilo nyní nezvratné přesvědčení. Vídenští páni viděli, že ti, kterým byli svěřili boření staročeské vzdělanosti, byli rovněž nedostateční jak náruživí. Oheň těch na filologickém ušáku ješících Sancho Panzů šel příliš daleko; měli dokázat, že nebylo u nás takého *kulturního* křišťalu, o jakém fragmenty, Sněmy a Libušin soud mluví, a dokazovali, že vůbec nebylo ničeho, ba ani národních písní. Věc byla zkažena.

Nesmírného namáhání by bylo však škoda bývalo. I zdá se, že sobě umínili nechat nám velkomyslně alespoň rukopis Kralodvorský, jen když uzmou rukopis Zelenohorský. Glückseligův passus „*zwölfhundertjährige Kultur aufzufinden*“, jakož i celý kyselosladký způsob jeho článku tomu velmi nadsvědčuje. A byť se dovedl *zcela* sladce usmívat a *opravdu* diplomaticky psát, již firma *Konstitutionelle österreichische Zeitung* zmařila by plány jeho. Jediné, co by snad mátló, byla by otázka: A což u nebylo již nikoho lepšího a obratnějšího? Že se pan doktor

Glücklich bez ostýchání pustil do boření rukopisu Zelenohorského, to vysvětlí konečně kapitola z psychologie o lidských slabostech snadno. Vždyť tvrdí pan doktor sám, že jest na poli vědeckém ofensiva *nepoměrně snadnější* než defensiva!

Ostentativně poznamenal pisatel na konci svého článku: „Ve Vídni 8. listopadu (*na den bělohorské bitvy*) 1864.“ Myslí snad, že nám novou Bílou horu opatřil, nebo chce paměť truchlou lidumilným svým činem poněkud vyhladit? Jedno i druhé bylo by stejně obmezené, ano pro svou ostentativnost směšné. *Bílá hora – rukopis Kralodvorský – doktor Legis-Glücklich!!*

H L A S 3. prosince 1864

△ V Praze 7. prosince.

Jde to jako v přírodě; po bouři klid, po jasném světle denním krásná světla noční. Literární život předčasně poněkud ustál a ohnivě se rozvinul nato život politický, tento zabíhá ve všední navyklost a již zase jeví se čilý život literární: je v tom právě důkaz, že jsme bohudíky živi a že konáme funkce živých národů. Nepotřebujem více volat „Ať žijem!“, nýbrž „Žijme výdatně!“

„Žijme výdatně!“ volají ze všech stran, pracujme, mysleme, ano vyznamenejme se! Prozatím dějí se ovšem jen přípravy, jen pobůdky k práci, ale i v těch je již síla, která nevynucuje se více, která v plném životě sama kořeníc hýbati a jeviti se *musí*, protože ani jinak nemůže. Máme již vícero literárních časopisů v samé Praze, Čecha, Rodinnou kroniku, Zlatou Prahu, a denně sáhá obecnstvo po nich ochotněji; a nyní má se k tomu ještě vzkřísit oblíbený Lumír ze svého hrobu. Nejen ale že se spisovatelstvo vůbec k nové, výdatné práci chystá, ono se chystá k ní i s oním pocitem posvěcenosti, který v zápalu osobním vidí již ono zaručení sladké, že může provést něco, což bude „aere perennius“. V čem to seznáváme? V tom, že padají a namnoze již klesly předsudky do nedávna nás ještě tížící, v tom, že nebéře se více žádná básnická „škola“, žádný rozumný literární směr za „zhoubu vlasti“, v tom, že české písemnictvo rozšířilo svůj program, že český duch přibírá směle na sebe kolorit všeobecnosti. Nyní se uznává každý rozumný směr bez zbytečných slov – vyjímaje jen několik ani vzdělání ani váhy nemajících směšných štěkavců – ; ještě před málo léty musili jsme se ale v Obrazech života, jak dostatečně známo, brániti co nejdůrazněji proti dogmatu o „panenskosti“ českého písemnictva, kterouž vykládala pitomost v ten smysl, že přímo nebezpečno jest užití toho, co neslovanské literatury

velkého sice, ovšem ale neslovanského, již dokázaly. Tenkrát jsme pravili ve zmíněném pětinedělníku, že nelze v písemnictví ve skleníku pěstovaném vyvodit něco skutečně zdravého, že třeba se postavit přímo pod slunce všeobecné humanity a na základě toho, co jinde již učiněno, že třeba u nás pokračovati *dál*, jako bychom nebyli bývali ani v staletý spánek uvrženi, jako bychom byli neunavně a nepřetrženě pracovali vždy s sebou. Poukázáno k tomu, že nežijem více v starém věku, za kterého vyvozoval každý národ kulturu svou *zvláštní*, v novém věku pak že pracuje veškeré lidstvo ku kultuře *společné*.

Sledující proud ten že teprv snad budem moci předstihnouti ostatní něčím a tím že teprve také sami budem něčím. A v poslední schůzi Svatoboru pronesl vážný starosta jeho následující věty: „Naléháť i na spisovatele české co duchovní budiče a vůdce národa svého povinnost nejen vynikati a svítiti pravou osvětou, *pokrokem*, obětavostí a bezouhonností, ale i snažiti se, aby ctnostmi ducha, inteligencí a mravní statečností předčili a přemáhali rozhodně všechny ty, kdo národnímu bytu našemu na odpor se staví –“; dále: „Jest povinností spisovatele českého starati se, aby plody ducha jeho vnitřní hodnotou a cenou svou nejen rovnaly se plodům cizojazyčným, ale aby je převýšily.“ – Škoda že nebyla ta schůze Svatobora před šesti léty, vlastně že náhledy tu vyslovené neměly tehdy již sankci v kruzích starších pánů; bylo by se ledacos jinak rozvinulo, takže by byl ani sebemocnější politický ruch neutlumil výdatnou již činnost literární.

Zkrátka utuchlo a ožívuje zas, *nyní ale šíř a volněji!* Směr volnosti jsme již vyznačili, šíři působitě nynějšího vidíme na počtu uvedených zpředu časopisů literárních. Časopisy ty jsou tak rozmanitě vedeny, že alespoň v jednom z nich může každý spisovatel český nalézt útulek svůj, ať již píše tak či onak. Lumír slibuje býti dřívějším známým Lumírem, Rodinná kronika snaží se odpovídati titulu svému, Zlatá Praha spojuje obrazem i slovem svět český se světem mimočeským, Čech stojí rozhodně na výši časové a všímá sobě duševních zjevů, ať se již naskytnou doma či v cizině. Nepravíme, že listy ty

se již úplně vykrystalisovaly, k dokonalosti jim ale může pomoci i obecenstvo i spisovatelstvo. Prvějšího bude v tom *prospěch* vlastní, tohoto pak *sláva* vlastní. Nebojíme se ohabování a nedostatečné podpory, a máme také důvěru, že domácími nepřáteli vyvolaná a zhola neodůvodněná řevnivost vzala již u *každého* jednotlivce za své.

Z jinochů stali se mužové a nemožno jinak, než že se budou mužně chovat. Kolem nich se seřadí to, co ještě mladě jinošského, – kráčeť třeba každý cestou jinou, cíle dojdeme přece jen jediného! Nikdo nebuď méně vážen, než právě zasluhuje, nikdo také více, cíl sám vať ale každý nade všechno, – i nad osobní polechtání.

H L A S 8. prosince 1864

△

Snad o žádném jiném básníku českém nemůže se říci tak oprávněně, že podává *zcela* sama sebe, jako o Heydukovi. Výrok ten může ovšem jen pronést, kdo vedle veršů jeho zná i milou osobnost veršovcovu: Heyduk je v životě i plodech svých rozhodně lyrikem. S myšlénkou, a byť byla sebetěžší, sebekormutlivější, dovede sobě lehce zahrát, a rovněž lehce zahraje sobě s city. Přece však jsou tyto hluboky, mocny, jenže jejich moc rozvine se tak náhle a ohnivě jako raketa a rovněž náhle že zanikne, a jenže netrvají déle než krátká písnička a zároveň s ní se končí. Lyrik i lyrika jeho, obé je sanguinické. Tím se vysvětluje i ráz improvisační, jaký mnohé písně Heydukovy mají, tím jejich lehkost, jejich hlad, šlehající oheň, ale i častá přervanost. V poslednějším ohledu musíme lítovati, že přervanost ta vystupuje častěji, než se zhola odpustiti může, a že mnohá pěkná myšlénka utrpí nedbalou, nevypilovanou formou. Zdá se, že to ví Heyduk sám dosti dobře, vždyť dal nové své sbírce v čelo motto, že „všecky růže nejsou stejny“; my ale také nechceme „keřem jeho hnouti“, a věříme, že „vlahou času, mysli, srdce, purpurových vypěstí“. Vždyť je každá jeho sbírka uvítána a v každé bude něco purpuru, zde víc, onde méně.

Novou sbírku vyvolala hlavně cesta italská. Dojmům v Itálii se nahromadivším je také v knize právem dáno místo první. *Jižní zvuky* svědčí, že básník necestoval jen naprázdno, jak bohužel i u nás cestují mnozí, že nesl s sebou jasné zrcadlo, v němž se jižní nebe rovněž jižně obráželo. „Leč už dřív, než krásný jih jsem zhlednul, bylo srdce vlašským ohněm vzňato,“ – zpívá Heyduk. Popisem tu vládne živěji a plastičtěji než kdy dříve, třeba by v tom ohledu zvýšená pečlivost byla mohla ještě četnější řadu zdařených obrazů vykouzlit.

Jak lehce veršem svým vypravuje, doloží jediná již básnička z Venecie „Co kdo chce!“

*Divná, přepodivná chasa
děti, dívek, stařen, chlapců,
jeden pláče, druhý jásá ;
množství různých darmošlapů,
prohnaných a hloupých zase,
hezkých, tu zas kostrbatých,
tak je spatříš v každém čase
prosit v chrámech všechněch svatých.*

*Všude živo, před kavárnou,
v krčmě, venku na kanále ;
zde zříš dívku lepotvárnou
se šedivcem – a tak dále.
Žebráka, jenž stále pláče,
šumaře, jenž uši trýzní,
cicerone, prodavače,
při tom všem však zmiráš žízni.*

*Za pár soldů Goldoniho
slyšíš v boudě všelijaké,
Verdiho i Spontiniho,
Tassona a Dante také ;
za sold spatříš Tiziana,
Leonarda, Tintoretta,
zdarma moře, stavby skvostné
a díl nejkrásnější světa.*

Všude ho sprovází plamenná láska k nešťastné otčině, všude porovnává, a i když do gondoliérova oka slzu vbásní, zvolá :

*Pojď a sedni, milý hochu, sdílejme své stesky spolu,
pro modré-li moře pláčeš, – pro Bílou já pláču horu.*

A českou slzou prosvítá ihned zas úsměv český :

*Jste jak Venuše, má zlatá,
ambrosia jest váš chleb,
jenže Medicejská měla
větší cit a menší šlep.*

Nejlehčí a zároveň nejpěknější myšlenky nalezáme v oddílu Dozvuky vlašské. Jsou to popěvky, na jaké by Heyduk lečtější svou delší píseň lyrickou redukovati měl. Že pak při individuálním rázu básní druhu Heydukových dojem ze čtení braný vždy podává jasnější obraz než kritika, ano že úkazka víc tu odporučuje než cokoliv jiného, vytiskujem zde z Dozvuků čísla 14, 20, 28 a 30.

*Já pozvu si dnes lásku k hostině :
osvětlím žárlivostí večeřadla
a kobercemi budou srdce zvadlá,
co nápoj podám slz jí jedině ;
za potravu jí vzpomínání dám,
z pohledů mroucích – okras nadělám
a hodlám vzdechy v livrej veršů schovat,
by mohly paničku tu obsluhovat.*

*Jsem pobožný, leč když jsem tě zřel v bálu,
na bílém krku malý zlatý křížek,
bylas mně milejší než tisíc kardinálů.*

*Ach já jsem do Říma už putoval,
aby mně papež rozhřešení dal,
že líbáním jsem tebe miloval.
Líbání, pravil papež, není hřích,
když hezkým dal jsi oheň ze rtů svých ;
leč hřích to velký, věčně žhoucí plamen,
nehezké líbal-li jsi, synu. Amen.*

*V zpovědi páteru jsem žaloval,
že dívce v cestě hubičku jsem dal;
on zamysliv se absolvo děl zchladna:
„Bud, hochu, rád – mne nesmí potkat žádná.“*

Ostatní dva oddíly, Vlast a Znělky (milostné), odpovídají svému účeli mnohou krásnou myšlénkou.

H L A S 17. prosince 1864

„DER GEIST, SEIN ENTSTEHEN UND
VERGEHEN“ - PŘÍŠTÍ POTOPA
POMNÍK SMETANOVÍ

△ V Praze 20. prosince.

„I pravil had: Jezte jen...“ Motto to dal Smetana před svůj spis, vlastně před úvod svého spisu, a skutečně se vyjímá takové pobízivé „Jezte jen“ zcela dobře při spisu, ku kterémuž musí mít člověk filosofií ocelované zuby, aby přemlel tu kamennost skořápek, do kterých Smetana vzácná svá myšlenková jádra vkládá. Praví se, že německy psaná kniha o „duchu, jeho vzniku a zániku“ od českého filosofa Smetany má se nyní také přeložit do češtiny. Bylo by to již proto žádoucí, aby zase jednou čeština svůj přísnější sloh vycvičila; panu překladateli přeju ale opravdově: „Jezte jen!“ Bude to perný kus práce.

Především ať hledí, aby náhled, že se všichni zase jednou utopíme, vypadal trochu snesitelněji. Mojžíš tvrdí, že všechno z vody povstalo, a Thales, že všechno vodou zajde, kterážto vodnatelná budoucnost je na všechn způsob velmi příjemna. Smetana těší, že se to dříve nestane, pokud nebude atmosféra vodami přesycena. Po několik již let pozorujem temná léta a ještě temnější zimy, léto připomíná zasmušilostí svou zimní mlhu a zima není také pravou jasnou zimou. Snad se neblíží již ta doba, ve které se stane z obydleného nyní světa škopek vody? Smetana ovšem těší zase, že pak se zdvihnou krajiny nyní předmořské, kteréž sobě mezitím od poslední povodně odpočinuly, a v těch že vznikne nová bujná vegetace. Pěkně děkujem za tu útěchu! My jsme zcela srozuměni a spokojeni s vegetací svou nynější, s krajinami nad vodou, a nežádáme sobě ani dost málo těch nových rájů, k jejichž břehům bychom se dostali leda co „mrtví svědkové předpotopní fauny“.

Takové střídavé hospodářství by nedělalo rozumu přírody pražádnou čest! Obracím se tedy k přírodě se slušnou žádostí, aby sobě tu vše trochu rozmyslila. A tu především jí připomínám, že by nová potopa byla velmi odvážný experi-

ment, který by se jí snad nepodařil. Dejme tomu, že nás dovede potopit podle všech možných a nemožných pravidel fyzikálních a filosofických, nemá pak zcela zbytečnou práci s tvořením v nových krajích? A nenamane se tu otázka a pochybnost, dovede-li příroda nanovo stvořit něco podobně dokonalého, jak my lidé jsme; vždyť jsme o tom každý jednotlivec pevně přesvědčen, že jsme tuze, tuze dokonalí! A dovede-li, zajisté že novému Adamovi nedá ani slovník francouzské Akademie ani Kralodvorský rukopis ani Kyriliku a nové Evě ani Kuchařku Hansgirgové ani Příkopy, ba ani krinolinu. Mladolidé budou musit se vším nanovo začít a mohou třeba dlouhá tisíciletí uplynout, než přijdou na kulturní výš, na příklad ku dobré české mluvnici nebo snad zcela až k nějakému tiskovému procesu. Statisíce let uplynou, než se nový člověk původní své svobody zprostí a do absolutismu dostane, a nové statisíce, než se z absolutismu dostane zase k svobodě. A když toho všeho dovede, když nebe i zemi prozkoumá, když již všechno uměti bude, ano i feuilletony psát a do „nejrozšířenějších“ časopisů inserovat, přijde zase nová potopa, on zmizí a my přijdem ku svému historickému právu, totiž nahoru, jako na houpačce.

Pak počne práce znovu, Čech se postaví zase na Říp a učení geologové budou zkoumat nejvyšší a nejnovější naplaveninu i se spodními a určí, že byla nejdřív doba kamenná, pak bronzová, pak železná a naposled papírová. A budou zase oposiční žurnály, zase ažio, a Humoristické listy vstanou po třetí z hrobu. – Ta potopní filosofie je velmi, velmi smutná!

Jsou věci, kterým není možno se ubránit, třeba bychom věděli sebejistěji, že se zcela bezpečně přiblíží, na příklad smrt. Podobně by také mohl pohodlně ruce v klín složit, kdo by pevně věřil v infalibilitu filosofickou. Avšak čím větší nebezpečí, tím větší pružnost, a až bude víra v příští povodeň rozšířena *všude*, vyjde katechetické poučení pro národní školy, jakým způsobem možno houšťku vzduchu ztenčit. Nejlepší prostředek bude užívání toho rašelinového vzduchu za palivo, nevydávající ani bublinku kouře. A až všechn hustý vzduch ten spálíme, bude slavít filosofie své nejsvětější svátky.

Nechme však laškování a přiznejme se, že upřímně lítujem, že Smetana nebyl napsal důmyslné dílo své česky. Přesto přese všechno pomýšlí se přece z české strany na to, aby oslaven byl muž, který název „muže“ tak plně zasluhuje. Hodlají se sestoupiti lidé, kteří postaví na opuštěný pustý hrob Smetanův pomník své uznanosti. Přeju vytrvání!

H L A S 21. prosince 1864